

BILBOKO EUSKARAREN
IKUSPEGI DIAKRONIKO BAT
MIKOLETAREN INGURUAN

ASIER GONZALEZ CASADO

SARRERA

Ikerlan honen asmoa bikoitza izan da.

Alde batetik, 17. mendeko Bilboko euskararen ezaugarriak aurkeztea du lehen helburu, Mikoletaren ikasbidean agertzen diren formak aztergai izanda.

Bestetik, hizkuntzak (zentzu zabalean, dialektoak eta aldaerak ere) estatikoak ez diren heinean forma horiek ezerezetik sortzen ez direnez, Bilboko hizkeraren garapen diakronikoari arreta jarriko diogu, neurri txiki batean, zehaztutako ezaugarri horiek egoera zaharrago baten isla diren edota noizko berrikuntzak diren jakiteko asmoz.

Lan honen zabalerak ez du xehetasun asko ematea ahalbidetzen, eta beraz gehiegi sakondu gabe ezaugarri bereizle nagusiak aipatuko dira, alderdi deigarrienak kontuan hartuta.

Esan bezala, Mikoletaren “Modo breve de aprender la lengua vizcayna” izan dugu ardatz ikerlan osoan zehar. Lan horren egilea Rafael de Mikoleta Zamudio dugu, apaiz bilbotarra, 1611. urtean jaioa eta Bilboko San Anton elizan bataiatua. Apaiza izateaz gain, lizentziaduna, doktorea eta epailea ere bazen. Beraz, bere garaiko gizon jantzia.

1653. urtean euskara ikasteko metodoa ondu zuen, dirudienez merkatari ingeles baten enkarguz. Bere ikasbide eskuizkribatua Londresen aurkitu zen 19. mende bukaeran, eta hortaz Bilbo eta Ingalaterraren arteko merkatal harreman luze eta zaharren testuinguruan ulertu da lanaren agerpena. Lana gaztelaniaz dago idatzita, eta ikasbidean zehar egileak erakusten duen (eta irakasten saiatzen den) euskal hizkera mendebaldekoa da.

Mikoletaren lanak 4 atal nagusi dauzka:

- Hasierako azalpen gramatikala, non gehienbat izen eta aditz paradigma batzuk topatzen diren, egilearen ohar txiki batzuekin erabilera zehazteko (baina ez beti oso zuzenak edo zehatzak). Eredu latindar-erromantzeari jarraitu dio atal honetan kasuak sailkatzean edota aditz denborak aurkeztean.
- Sarrera horren ostean, ikasbidearen atal luzeena datorkigu: hiztegitxo (orotara 815 sarrera buru). Gaztelania iturri hizkuntza, eta euskara xede hizkuntza. Garai hartan ohitura zen legez, hitz eratorriak jatorrizko hitzaren ondoren agertzen dira (eta ez hurrenkera alfabetikoan). Sarrera batzuetan, erdal hitzaren alboan lagungarri bat idatzi zuen (esanahia zehazteko), eta halaber euskal ordainaren alboan. Badira hiztegian azalpentxo gramatikal bakan batzuk ere (eratorpen atzizkiren bat nola erabili, perpaus kausalak nola eratu etab.). Hiztegia eta gero, bi eranskin gehitu dizkio: zenbakiak eta asteko egunak¹
- Hirugarren atalean irakurleari zuzentzen zaio euskal bertsogintza erakusteko. Sarreratxo

1 Hilabeteen izenak ez ditu ematen “mendietan eta nekazarien artean baino ez direlako erabiltzen”.

baten ondoren, bi olerki ematen ditu. Hauetan dagoen euskarak arkaismo gehiago dauzka (esaterako, aoristo perifrastikoak sistematikoki).

- Azken atala elkarrizketa luze batek osatzen du. Mikoletak John Minsheu batek idatzitako gaztelaniazko ikasbidean zegoen elkarrizketa berbera hartu eta euskaratu zuen. Testua bera Mikoletak ondu ez arren, bere itzulpenean hizkera ahozkoa eta informala islatzen da, bizia eta sendoa.

Mikoletaren lan hau lanabes nagusi gisa hartuta, guztira 920 euskal hitz inguru bildu nituen taula batean, hiztegiko errepikapenak kenduta, gehi eranskinetan, olerkietan eta elkarrizketetan agertzen direnak. Hori izan da nire corpus lexikografikoa.

Horretaz gain, azalpenetan, olerkietan eta elkarrizketan islatzen diren forma gramatikalak morfologia eta sintaxiko alderdietako ezaugarriak bilatzeko erabili ditut.

Mikoletaren lana ez ezik, 16. mendeko “Refranes y Sentencias”² liburua erreferentzia gisa hartu dut, Bilboko edo inguruko hizkera zaharrago batekin erkatzearren. Liburu hori atsotitz eta esaera zaharren bilduma da, eta zantzu guztien arabera erakusten duen hizkera mendebalde muturrekoa da, nahiz eta Iruñean inprimatu. Era berean, 1986. urteko Iñaki Gaminderen “Bilboko euskara aztertze materialak” artikulua³ aztertu dut, harrezkero Bilboko hizkeretan gertatu diren aldaketak antzemateko.

Tarteka-marteka, Landucciren 16. mendeko Gasteizko euskararen hiztegia⁴, Lazarraga arabarraren eskuizkribua (16. mendekoa), Kapanaga durangarraren 17. mendeko dotrina, Viva Jesus Orozko inguruko dotrina (17. mendekoa) eta Betolatza arabarraren dotrina (16. mendekoa) hartu ditut kontuan zenbait ezaugarri testuinguru batean kokatzeko (geografikoki eta diakronikoki).

Corpusa behin mugatuta eta osatuta, atalka joan naiz eskura nituen formak arakatzuz.

Lehenik eta behin, azaleko kontuez arduratu naiz, eta horrela Mikoletak zerabiltzan konbentzio ortografikoak izan ditut aztergai, aldaketa fonetikoak testuan zenbateraino islatzen diren zehazteko helburuarekin.

Morfologiari eta morfosintaxiari dagozkien kontuak batez ere olerkietatik eta elkarrizketatik atera ditut, gerora azalpenetan dauden paradigmekin irudia osatuz.

Azkenik, hainbat elementu lexiko konparatu ditut goian aipatutako beste iturri batzuekin dialektologikoki kokatzearren.

2 Hemendik aurrera *RyS*

3 Hemendik aurrera *Gaminde*

4 Hemendik aurrera *Land*

ANALISIA

ORTOGRAFIA

17. mendeko euskal testua dugu esku artean, eta hemen oso nabarmen agertzen zaizkigu ortografia arloan gauzatzen diren gabeziak eta doitasun ezak. Gauzak horrela, ezin ditugu beti ondo bereizi hizkeraren ezaugarri fonetikoak eta eskribauaren huts soilak, zeina, aurrerago ikusiko dugunez, koherentea ez den. Jarraian, gertakizun horietako batzuen berri emango dut.

Txistukariak

Hizkera honetan /s/ eta /s/-ren arteko bereizketa galdua dela eta, <s>, <ss>, <z>, <c> eta <ç> grafemak erabat nahasita lekukotzen dira:

- *astu, aussoa / auso, azala / asala, balsa, bizarra / bissarra, basterra, ysan, bisia, egusquia, eroçi, eronsi, essarri, guerisea, gusurra, assi / açia / asia, assurra, ossasuna, ussoa / usacumea, syla / zyla*
- <n> baten ondoren gehienetan <ç>, baina batzuetan <s>⁵: *aunça / basaunsa, burrunça, dançea, punçuniñoa, uncea, arauñça / arrausa, esconsea, onsa*
- Hitz hasieran beti <s>: *sura, sorsi, suria, sesena, suloa, seren (çeatu, zaguia izan ezik)*

Bestalde, <x>, <g> eta <j> grafemen nahasketa, batzuk txistukariak izan zitezkeenak, besteak ez; ez da erraza jakitea zein hotsi legozkiokeen grafema hauek, hitzez hitz emaitza desberdinak ditugulako, batzuetan /s/ eta besteetan /j/:

- *oxala (RyS ojala), egildu (RyS exilic), xarroa (Gaminde yarroa), xo (Gaminde yo), xaquin (Gaminde yaquiñ), frigidu (?)*
- *agea / axea, elejea / elexara, xupoea / jupoea, xosi / jostorraza, chijea / chishea*

Txistukari afrikatuei legozkiokeen <s>, <ss>, <z>, <ts>, <ç>, <sz> eta <zs> grafemen tratamendua:

- Batzuetan <s> soila: *yrcasi, ames-eguin, arrausa, basuc, bisuc, esea*
- Besteetan <ss>: *amessa, asso, asserengoa, francessea*
- Gutxi batzuetan <ts>: *ytsuric, ytsasoa, atsoa, etsea*
- Batzuetan <z> afrikatua: *garraza, gaza, oz / ossa, maza, mazorria, mayaza, martizena, puzeguin, puza, vioza, viza, orraza, ardaza*
- Bestelakoak <ç>, <sz>, <zs>: *amaraça, emereçi, yçutu / ytsuric, osza, ozsoa*

5 Ez dago modurik jakiteko frikari ala afrikatu ahoskatzen ziren.

Ozenak

Sail honetan ere nahasketa handiei bidea ematen zaie, baina, txistukarietan ez bezala, badirudi honetan auzia grafiko hutsa dela.

Dardarkariak <r> eta <rr> banaketa librean (irizpiderik ez) topatzen ditugu:

- *amaradu, berrori (ABS/DAT), berori (ABS/DAT), angerrua, arauñea, aterra, varuan, belaria, oraza, erasti, essari, guerro, amarr / amaraça, liburrua, madarria*

Urkarien kasua antzekoa da, eta horrela <l> eta <ll> lekukotzen diren arren, batzuk sabaikariak izan daitezke, eta besteak, ordea, nekez:

- Zalantzazkoak: *bacallaoa, pulluac* (Gaminde *pulua*), *tollarea* (RyS *dolara*)
- Besteetan ez dira sabaikariak: *kinpullea* (Gaminde *kunpillie*), *ullea / ulea* (Gaminde *ullie*)
- Bustidura (?): *milla, nescatilla, espillua, belleguia*
- Erromantzezko maileguetan bai: *olloa, ollarra, tellea*

Sudurkarietan kontua konplexuagoa da, tartean <ñ> grafema ere baitugu.

Alde batetik, <n> eta <nn> grafemak dauzkagu, baina ez du ematen <nn> digrafoak sabaikaririk ordezkatzeko duenik; aitzitik, sudurkari arrunta (gogorra ote?) agertuko litzatekeen hitzetan daukagu:

- <nn> sudurkari ez-sabaikaria: *bustanna*⁶, *asunna*

Bestetik, sudurkari sabaikaria espero izango genukeen hitzeetan batzuetan <ñ> dugu eta besteetan <n> bere horretan; hortaz, ezin da jakin *i*-ren ondoko bustidura zegoenez.

- <ñ> sudurkari sabaikarituak: *oyña, yñarra, baguiña, vaziña, veyñac, ereyñosa, erreguiña, cañibeta, cochiña, layñoa, lencusiña, mandasayña, soyñeco, aranguiño*
- <n> sabaikarituak (?): *ynurria, sinistu, es-ynior, guino*

Beste hitz batzuetan balirudike <ñ> (edo <n>) yod sabaikaritu baten ordezkari izaten zuela, jakin badakigunez mendebaldeko hizkera zaharretan bokal sudurkariak bazeudela (eta sudurkari grafiko horien arrastorik ez dago RyS-en):

- *myña, seyña, burdiña, oracioño, osseyñ, punçuniño, ynes*

FONOLOGIA

Lexikoari helduta, Mikoletaren lanean zehar topatzen ditugun hitzetan igarri daitezkeen prozesu fonologiko nabarmenenak zerrendatuko ditut atal honetan.

6 Hala ere, Land *buztayña*

Bokalak

Hain zuzen ere, azken gertakizun grafikoari lotuta aipatu behar da **bokal sudurkari**en agerpena.

<ñ> grafemaren balizko frogaz gain:

- *orazioñoe* [oraziõê], *punzuniñoa* [puntzunĩõa], *miña* [mĩã], *diño* [dĩõ], *burdiña* [burdĩã], *seiña* [sẽĩa]

Badira beste txandakatze batzuk bokalen sudurkaritasun ezkutua iradokitzen digutenak. Kasurako, <n> ez da beti idazten, segun zein testuinguru grafikotan:

- *lau* / *launti* [lãũti], *arrautza* / *arrauntzea* [arrãũtzea]
- Adizki bukaerako -n: *nindia* [nindiã], *sã* / *san*

Halaber, bokal arteko kontsonante sudurkari bat egon zen hitzetan iraun omen zuen sudurkaritasuna:

- -VnV- > -VhV- zaharrak: *ardaoa* [ardãõa], *baea* [bãẽa], *lukainka* [lukãĩka], *samau* [samãũ]
- Hitz bukaerako -ae < *-ane, -oe < *-one, -io < *-ino, -au < *-anu:
 - *kanpaea* [kanpãẽa], *gastaea* [gastãẽa], *eskoea* [eskõẽa], *errazoea* [errazõẽa], *jupoe* [jupõẽ], *jamoe* [jamõẽ], *tximioa* [tximĩõa], *errefaua* [errefãũa]
- Bestelakoak (*yod* bat tartean): *baia* [baĩã], *ines* [ĩẽs]

Mendebalde nahiko zabal batean (behintzat Bizkai osoan, eta emankortasun maila desberdinekin Arabako euskara zaharrean, Gipuzkoako Urolan, Goierriin, eta Nafarroako Burundan) ohikoa den legez, deklinabideko **zenbait forma mugatutan -a + -a > -ea diptongoan disimilatzen dira**. Aldaketa hau berez morfofonologikoa da, kasuak baldintzatuta dagoelako (absolutibo eta datibo singularretan soilik testuan), baina sistematikoa denez hemen erakutsiko dut.

- ABS sg. -a: *alkandorea*, *kaobea*, *denporea*, *espatea*...⁷
- DAT sg. -ari: *deungeari*, *kriadeari*

Hizkera dialektologikoki mugatze aldera, aldaera lexiko batzuen **hitz hasierako u-** horretaz jardun behar dut, kontu fonetiko soila ez bada ere.

Horietako batzuk Mendebaldeko euskaran orokorrak izan dira, dirudenez dardarkariak edo urkariak eragindako i- > u- aldaketa fonetiko zaharra dela eta:

- *ulea*, *uruna*, *untzea* (< **ultzea*), *uria*

Sartaldeko hizkerek bereizgarri dituzten beste aldaera batzuk txistukariak eragindako i- > u- aldaketagatik izan zitezkeen (testuan *usena*⁸).

Beste batzuetan ematen du hitzaren jatorriari lotutako txandakatzea dagoela, hala nola, diptongo

⁷ ABS pl-eko *pantofleak* zalantzazko kasua da, bestalde ere *zapatak* daukagulako.

⁸ Beste hizkera batzuetan *usen*, *usan* (izain) ere badira.

baten soiltzetik dator eta:

- *urten* (< **egorten*), *uger*

Hala ere, azpimarratzekoa da *insaur* aldaera dugula, non Landuccik *unsaur* dakarren, eta orobat *ikuska*, non RyS-k eta Viva Jesus-ek *ukuzka* dakarten.

Bokalekin bukatzeko, aipagarria da, Gaminden ikusgai dauden formekin alderatuta behintzat, oso **bokal asimilazio gutxi** daudela, eta daudenak Mendebalde zaharreko orokorrak direla (*bildur*, *gitxi*, *agirtu*, *gusurra*). Horrenbestez, i,u bokalen ondoko silabetan -a > -e asimilazioaren zantzurik ez dago Mikoletaren hizkeran, baina bai Gaminderen 20. mendeko hizkera bilbotarretan (bizkaiera modernoan arrunta den moduan).

Eta antzera, diptongoetan gertatzen diren hiperkarakterizazioak ugariak dira Gaminderen testigantzetan (-e+>a > -ia,-ie; -i+a>-idxa,-idxe; -o+>a>-ua,-ue), eta Mikoletan bat baino ez dugu topatzen: *uste* + V > *ustia*, *ustiot*, *ustiosu*.

Kontsonanteak

Bestelako hizkerekin erkatuz gero, **hitz hasieran bi gertakizun** nabarmendu beharko genituzke Mikoletaren hizkerako herskarietan.

Latin-erromantzezko maileguetan (batez ere) beste euskalkietan **hitz hasierako herskari ahostuna** duten hitzek hizkera honetan ahoskabetu dira ia era sistematikoan. Prozesu hau RyS-n hasita bazegoen ere, Mikoletan ia erabatekoa da:

- k- (RyS *kibel/gibel*): *kerexea*, *kalzerdiak* (RyS *galzer*), *kañibeta*, *kinpullea* (Land *guipullea*), *kolkoa*, *korotza*, (*len*)*kusua*
- t- (RyS *tilista/dilista*): *titarea* (Land *ditarea*, Gaminde *titerie*), *titia*, *tollarea* (RyS *dolara*)
- p- (RyS *pelz/balz*): *pagoa*, *pekatu*, *puxiga* (IpEH *bixika* < *vessica*), *parkatu* (Land *barkatu*)

Hitz hasierako herskari ahostunei dagokienez, **d- eta g-ren arteko nahasketa** nabarmendu behar da honako hitzotan:

- *dustia* / *gustia* (batua *guztia*), *gedar* (batua *deiadar*), *gei* (batua *dei*)

d- > g- aldaketa zabalagoa izanda ere (sartaldeko hizkeretan ohikoa, eta Betolatzaren dotrinan ere *gueyes* 'deiez'), *dustia* aldaera eskualde honetako bereizgarria omen da⁹.

Bokal artean ere herskarien sail biak aipatu behar dira.

Batetik, beste euskalkietan herskari ahoskabea dena hemengo honetan herskari ahostuna daukagu:

- *ebagi*, *irigi*, *eugi*, *jaigi*, *urtigi*, *puxiga*, *sugatea* (baina *sutaldea*)

⁹ RyS-n *duztia*, *dustia*, *guztia* eta *gustia*

Bestetik, honako bi hitzotan bokal arteko herskari ahoskabeak ditugu:

- *irapazi*¹⁰, *jupoea*

Txistukari frikari eta afrikatuen sabaikaritzea orokorra da, Mendebalde zabalean bezala. Hona hemen adibide batzuk:

- -itz- > -tx-: *bakotxa*, *atxa*, *aretxa*, *gatxa*, *etxi* < **eitzi*
- -iz- > -x-¹¹: *askorea* (Gaminde *askorie*), *axea*, *nax* / *nas* (RyS *nayz*), *elexa*, *gox*, *nox*, *kerexea*

Hitz hasierako f-ren agerpena azpimarratzeko ezaugarria da¹², oro har euskara zaharrea ez zegoelako, bestelako hots batekin ordezkaturatuta. Zenbait testuingurutan agertzen zaigu:

- Mailegu berrietan: *fuerzea*, *forzadu*, *frijidu*, *faborea*, *fruteru*
- Latin *filu(m)* > *firu* (Gaminde *firue*)
- p- > f- hots aldaketa (sartaldekua): *frakak*
- Baina *ikoa* (latin *ficu(m)*) eta *urka* (latin *furca*) dauzkagu

Dardarkariei lotutako gertakizunen artean hauetaz aritu behar dugu:

Mendebalde zaharreko bokal arteko -r- gorde da (gerora -r- > -d-): *berarra*, *erurra*

Bokal arteko -l- > -r- honako hitzotan: *irargia*, *orioa*¹³, *firua*

Alderantzizko aldaketa ere gertatu da hitz honetan: *elestuna* (RyS, Land *ereztuna*)¹⁴

MORFOLOGIA

Izen Morfologia

Deklinabideari begira, kasu batzuetan jasotzen diren ezaugarriak aipatzekoak dira.

Ergatiboan ez dira singularreko eta pluraleko atzizkiak bereizten (Hegoaldean oso hedatuta): *-ak*

Genitiboan ere gauza bera gertatzen da; singularreko eta pluraleko atzizkia *-en* da:

- *aumen*, *gasaben* (sg); *gausena*, *calsetenac* (pl)

Destinatiboan (genitiboaren gainean eratua) bi forma topatzen ditugu lehian: *-ensat* / *-ensaco*¹⁵

10 RyS-n ere bai.

11 Hala ere, *gaixoa* eta *gaistoa* ditugu (*yod*-a asimilatu gabe), ez *gaxoa* (RyS, Land, Lazarraga) eta *gastoa* (RyS, Lazarraga, Land *gayztoa/gayxtoa*).

12 RyS-n ez dago

13 Landuccin *irargia* eta *orio* ere bai.

14 Arratiako hizkeran ere *elastun*, *elestun*.

15 Sozietiboaren gainean eratutako *-gasko*, eta alatiboaren gainean eratutako *-rako* atzizki destinatiboak ere erabilera oso antzekoetan aurkitzen ditugu testuan.

Ablatiboa eta prosekutiboa bereizita agertzen zaizkigu baina dagoeneko batzeko bidean zeuden; horren froga galdetzailean dugun *nondik / norik* alternantzia da (adiera ablatiboarekin).

Izan ere, bi atzizki ablatibo ditugu: *-rean* (mendebaldeko zaharra), *-(r)ik* (zaharra eta orokorra).

Halaber, forma pleonastiko bat ere erabiltzen da: *-reonik* (hurbila ere).

Pluraleko atzizkia, ordea, *-etarik* dugu.

Bizidunen ablatiboan *-aganic* forma zaharra dugu.

Prosekutiboan nagusi da *-ti* forma, nahiz eta *-tik* ere lekukotzen den. Pluralean *-etati*.

Kasu motibatiboa prosekutiboari lotuta egon ohi da, eta honetan ere morfema berdinak topatzen ditugu: *-aga(i)ti* (sg.), *-akaiti* (pl.), *-gaitik* (mgg.).

Kasu instrumentalean erabilera berezi bat nabarmendu behar da, hau da, bere denborazko balioa (*barikus* 'ostiralean'). Ipar Euskal Herriko hizkeretan orain arte erabilera arrunta da.

Kasu soziatiboa hizkeraren kokapenarengatik espero genituen *-gas / -kas* atzizkiak aurkitzen ditugu, *-kin* atzizkiaren arrastorik ez dugula.

Erakusleetan hainbat kontu aurkeztu behar ditugu.

Hasteko, Mendebaldeko euskalkian bezala singularreko forma “oblikuoak” (absolutiboa izan ezik) eta pluraleko formak erro berberetik abiatzen dira:

- 1. gradua: **on-*
- 2. gradua: **orr-*
- 3. gradua: **a-*

Hori horrela, 3. graduko ABS sg.-ko erakuslea *a* dugu, ERG sg.-ekoa *ak*, eta era berean ABS pl.-ekoa *aek*. 3. graduko GEN sg.-ko *aen* forma dugu euskara batuko *hain* hitzaren funtzioan ere.

1. graduko ABS pluralean *onek* eta *oneik* formak aurkitu ditugu, bigarrena Arratia eta Debagoiengan ere lekukotzen dena.

Forma indartuak ere ageri dira testuan, hala nola, *berorrek, berorri, beragas, eurak, euren, euron* eta *eurakas*.

Erakusleetatik eratorritako **artikulu hurbilak** ugari daude.

- *-au: bisarrau, urau, balsau, gelau*
- *-ori: sure mesedeori*

- *-ok: elestunok, mesedeok, pinturok, erretratuok, batzuok, besteok, platerok, trastuok*

Pertsona izenordainetan deigarria da ABS-ko *guk* forma analogikoki sortua¹⁶, *gu* eta *guk* aldaerekin batera (guztiak ABS), Mikoletak agertzen diguna.

Aditz Morfologia

Aditz jokatu gabeari heltzen badiogu, lehenik eta behin aditz izenean ipini beharko dugu arreta. Erromantzezko mailegu berrietan honako formak ditugu:

- *-adu/-idu > -eta: almorsetan, brindetan, obedietan, serbietan*

Bestelako aditzetan, *-tu/-du* bukatutakoetan berrikuntza baten lekukoak gara eta forma burutuaren gainean eratzen dira aditz izenak:

- *-tu > -tute: adituten¹⁷, astuten, biortuten¹⁸, gogaituten, aginduten¹⁹*

Arkaismo gisa bi gertakizun ditugu aditz izenaren eraketan.

Batetik, aditz izenetako tarteko *-i-* (garai batean euskara osoan arrunta, gaur Iparraldean bakarrik):

- *-n > -ite: emoiten, idaraiten, isaiteko²⁰*

Bestetik, *-zaite* Mendebaldeko atzizki zaharra²¹:

- *-saite: galsaiten, sarsaiten*

Aditzoina ere atal honetan kontuan hartzekoa da, zeren testuan zehar **edin* eta **ezan* laguntzaileekin batera erabiltzen baita; horiekin soilik, baina horiekin beti:

- *adi sate, bior ekida, buste dite, garbi esalus, geldi sate, konta ninzean, sufri esasu*

Aditz jokatuari dagokionez, nabarmendu behar den lehenengo ezaugarria aditz laguntzaileen eta aditz trinkoen ugaritasuna da.

Laguntzaileen artean, ohikoez gain (*izan, *edun, *edin*), **ezan* aditza gorde da²², Mendebaldeko **edutsi* eta *egin* ere ageri dira, eta, Mendebaldeko gramatikalizazio berrien ondorioz, *joan* eta *eroan* ohiturazko laguntzaileak ere.

¹⁶ *zu > zuek* moduan, *gu > guk* osatu zen. Gogora dezagun Donemiliagako “guc ajutu ez dugu”.

¹⁷ RyS-n *aditzen*, Lazarragan *adietan*, *adiketan*

¹⁸ RyS-n *bioretan*, Lazarragan *biurketan*

¹⁹ Lazarragan *aginketan*

²⁰ Hirurak RyS-n ere lekukotuta

²¹ Oñatin gaur arte bizirik

²² Hirutan bakarrik testu osoan; bi agintera eta aoristo perifrastiko bat

Trinkoetan, denbora desberdinetan jokatuta agertzen zaizkigunak 16 dira guztira:

- **edun, egin, izan, eroan, joan, egon, eretxi, erabili, eduki, ibili, *-iño-, ekarri, ikusi, etorri, jakin, irudi*

Beste 8 aditz aginteran soilik jokatzen dira:

- *entzun, jaigi, irigi, *-i(n)-, esan, ezarri, imini, itxon/itxadon*

Aginteraz gain, aditz trinkoak **orainaldian eta aoristo trinkoan** agertzen dira, baina inoiz ez lehenaldi inperfektiboan:

- *eve (izan zuen), (on) nerechu(n) (oniritzi nuen), etorsan²³ (etorri ziren)*

Aditz perifrastikoetan, aldiz, orainaldiko eta geroaldiko denborez gain, **lehenaldiko perfektua eta lehenaldiko perfektiboa** lekukotzen dira.

Perfektuan *izan* eta **edun* dira laguntzaileak:

- *vostac jodaude, estitu ecarri, nic ya beyn edandot, nondic ysanditu, nic emon dot orayn onetan, noric ecarri dous pastel-hoc?, au ondo eguin da*

Perfektiboan (aoristoan) **edin* eta *egin*²⁴ gehien erabiltzen diren laguntzaileak badira ere, *izan* duten formak ere sartuz doaz, eta **ezan*-ekin kasu bakar bat dugu:

- olerkietan: *mudadu nindia, vior equida, emon senguidan, esan senguida, astu senguia*
- elkarrizketan: *non eguin sidi, ycusleac eroan eguisanena*
- elkarrizketan ere: *Flandesic etorri sirea, vostac contaninçean*

Azpimarratu behar da **edun* aditz laguntzailea lehenaldian aspektu inperfektiboan soilik erabiltzen dela (adibidez, *eguiten nenduan*).

Aditzarekin bukatu aurretik, adizki jokatuetan erabiltzen diren **zenbait morfemaz** arduratuko gara.

1) Adizki bukaerako *-n* (lehenaldiko marka / erlatibozko marka / zehar galderetako marka / harridurazko perpausetako marka) :

- Oro har ez da idazkeran islatzen; batzuetan bai, besteetan ^ moduko marra gainean edo azentua ´; ahoskatzen zen? azken bokala sudurkaritua ote?
- Gertakizun berbera Iruñerri inguruko ibarretan, Nafarroa Garaiko erdigunean; eta halaber

23 Lakarrak aoristo trinkotzat (hau da, *etozan/etozen*) hartzen duen arren, zalantzarikoa da; 'etorri san'-en sinkopa izan daiteke, Gaminden ere agertzen dena (*etor da*). Hala ere, subjektua plurala da.

24 Izan ere, Gamindek lekukotutako hizkera bilbotarretan 3. pertsonako *egin* laguntzaile aoristoak iraun du: *gaidxen < egian ; gaixan < egisan* (Buia)

gaurko Bizkaiko sartaldeko zenbait hizkeratan (Uribe Kostan)²⁵.

2) Zu / zuek pertsoneri legezkiekeen adizkiak ez dira bereizten, *egin*-en (aginteran eta baldintzazkoetan) izan ezik:

- *dosu, sara, sagos, senguian*
- *eguisu / egisue ; basengui / vasenguie*

3) 3. pertsona lehenaldian Ø-/z-:

- *eve / evea* (zuen), *eudea* (zuten), *egua, eguisanena, eguien, eroena* (zeramana), *equida* (zekidan), *joeala* (zihoala)
- z-: *san, sirean, sidi* (zedin)

4) NOR pluralgilea -z / -it-

- -z orokortu da: *dogusanac, badeusas, daguisala, eguisanena, days, ninçean, essasus, dites, goasean, estoas, sagos, gagos, dagos, dagocasan, begos, daucagusala, betos, yminsus...*
- Baina -it- ere badago: *ditu, estitu*
- Adizki batzuetan lehian daude -it- zaharra eta -z berria: *dau(s)ela, ditusanac, baditus*
- Era berean, pleonasmok ere sortu dira: *basagoças, estabilsas*²⁶

5) NORK pluralgilea -e / -de zaharra (*edun*-en bakarrik)

- -e: *eguien, leye, vasenguie, valeguie, egisue, beguie, daroe, dereche, dauque, diño*
- -de: *daude, estaude, daudela, eudea*

6) *Izan* eta **edin* aditzetan -te morfema:

- *Izan*-en baldintza hipotetikoetan: *sinate, lisate*
- *Izan*-en ezinezko baldintzetan -teke pleonastikoa (+-an) berrikuntza: *nysatequea, sintequea, satequea, guinsatequea, sinatequea, sitequean*
- **Edin*-en ahaleran: *bustedite, guey emondite, xarridites*

Azkenik, bi aditz bikoterengainean jardun nahi nuke.

1) ***edun vs eduki**: **edun*-en trinkoa oso gutxitan, *eduki*-ren mesederako, lokuzio estatiboetan eta aoristo trinkoan soilik

25 Camino (2003:67. orr): Iraganeko adizkietan -n morfemarik ez izatea, Gesalätzen, Goñerrian, Oltza zendea, Olloibarren, Itzarbebarren, Eguesibarren, Elortzibarren, hego Esteribarren, Erroibarren, Artzibarren eta Aezkoan gertatzen den ezaugarria da. [Bizkaiko idazki zaharretan ere, -n gabeko adizkiak ditugu iraganean, esaterako RS-n edo Mikoletarengan. Egun Barrikan eta Urdulizen ere, -n gabeak dira adizkiok zaharren ahotan]

26 RyS *dabilz*, Gaminde *dabiltzes* (Begoña), *dabitzes* (Buia)

- *uste izan, nahi izan, behar izan, gura izan, atsegin izan, damu izan, balio izan, monta izan, falta izan*
- *nigas daucasun porfia, seuc daucas beguietan odehyac, serren daucat gaur asco sereguin, badauque calzerdiac puncturic ascaturic, seymbat ulle urdin daucada, daucagusala oean, se galantic dauco guelau, enesat daucan obena, sapore ona dauque, dauquanean gisonac criadu asco, non daucasu, emen daucat*

2) *egin* vs **ezan*

- *Egin*-en erabilerak: *egin*-en lokuzioetan (*euria egin, gatx egin*), subjuntiboa (*daguida ondo ymini bissarrau*), aoristo perifrastikoa (*astu senguia*), ahalera (*xandays*), geroaldia (*atera dayda contua*), agintera (*urtu eguisu sutaldean*).
- **Ezan* desagertzeko bidean: aoristo perifrastikoa (*nic vostac contaninçean*), agintera (*sufriessasu, garviessasus ene erropa dustiac*).

MORFOSINTAXIA

Azterketa ez litzateke osorik egongo morfologia eta sintaxiaren artean gauzatzen diren ezaugarri batzuk aipatu gabe.

Sintagma mailako gertakizunak

Koordinazio zaharra

Euskara zahar osoan zehar (eta Mendebaldean hobeto gordeta) garai batean arrunta izan omen zen egitura honek bi izen sintagma koordinatzen ditu:

- *X-gaz Y-ren _____ = X eta Y-ren _____*
 - *Peru xauna derechan vategaz, vere osseyñ Alonso-en artean*
- *X Y-gaz = X eta Y*
 - *non dago dustia orraziagas*

Izena + Perpaus erlatiboa ('NRel')

Egitura hau ere euskara zaharrari dagokio. Hona hemen adibideok:

- *onaco trapu yqzleac ecarri ditusanac*
- *memoria ene gasaben trapu ycusleac eroan eguisanena*

Perpaus mailako gertakizunak

Hizkera mailak

Elkarrizketan barrena hika, zuka eta berorika nahasita agertzen dira, pertsonaia baten edo bestearen ahotan. Laburbilduz, esan dezagun jauntxoak morroiari hika eta zuka aritzen zaizkiola, jaun bat besteari zuka eta berorika, eta morroien artean zuka eta hika.

- HIKA: *oavada esque, mutil ecarguc almorzua, yguc edaten, esac ser monta daude*
- ZUKA: *edo suc diñosu gusurra, seuc seure provechua ustiosu, ustiot sagosala loo, soas carran yricassu, ecargussu pastel basuc, nolan joasu euracas?, edandaysu ostera se esteysu gachic, sure visisea esadosu seyn da ...*
- BERORIKA: *seyn soyñeco asseguin dau ymini seure mesede orec?, errasti bustedite berori, dala berori aen ondo etorri seyn urte onac, se galantic dauco guelau berorrec, gausaric obena falta xaco berorri, emasteagayti diño berorrec, xamoe onegas edangodau berorrec ostera*
- HITANOA: *Mutil, yguc edaten se piperac piquetan **xoc**²⁷ (dau + hi alokutiboa mask. = dik)*

Komunztadura falta

Mikoletaren hizkeran **osagarri zuzen pluralerako** komunztadura falta ez da Arabako euskaran bezain ohikoa, baina badira adibide batzuk:

- EZ
 - *ecarsu azeytuna basuc*
 - *yminsu cobrutan trastuoc*
 - *gozo **derechalaco** ardaoac*
 - *ebaguiten **dau(s)ela** surrac* (honetan idazleak zuzendu zuen)
- BAI
 - *garviessasus ene erropa dustiac ta yminsus ordean*
 - *ta berac galdu **baditus**, pagadu **daguisala***

Zehar osagarriarekiko erabateko komunztadura eza ere badago perpaus honetan:

- *ycusleari escatuco **nax***

Kausa perpausak

Oso sarritan topatzen dugu menpeko perpaus mota hau elkarrizketan (azalpenezkoak ere izan daitezke), eta gehienetan *zeren* menperagailuaren aldaeraren bat (*serren, seren, se*) darabilte, adizki jokatuan atzizkirik agertu gabe:

²⁷ dau + -k alok. > *d-i-au-k > *jauk > jok. Gaminde *dxok* (Begoña, Buia)

- *seren* estosu biortuco, *seren* egusquiac esin esanley gusurric, *seren* besteoc dira Ytaliaric etorriac, *serren* penatan vior equida, *serren* da beroago goxetaraco, *segayti?* *serren* esandaroe, *serren* galdugueyñ xateco gurea, *se* esteysu gachic, *se* enas orren delicadua, *se* gausa balsa da bacartasuna, *se* neuc artuco dot neurea, *se* andra garvienac dira ...

Adibide gutxi batzuetan bestelakoak ere badarabiltzate:

- *segayti* enessat oneyc dira egunac beardogusanac esean sartu
- *guradolaco*, *suc* aguinduten *dosulaco*, *gozo* *derechalaco* ardaoac

Zehar galderak

Gauza bitxia da Bai/Ez-ko zehar galderetako *da* adizkiarekin jasotzen duguna. Balirudike dauzkagun perpausetan testuinguru horretan beti *den* ikusten dugula, gainontzeko menpeko perpausetan *dan* daukagun bitartean.

- Bai/Ez zehar galdera: *eguna den* *ecussu*, *ecusteco* *eser falta den*
- Perpaus erlatiboa: *urian dan* *pastelera* *garvienerean*, *dana* *leguez* *errazoea*, *eytendot guradana*

Egitura pasibo berezia

Egileak berak hizkeraren egitura pasiboaren berri ematen digu, eta benetan zaila da jakitea emankorra izan zen ala ez.

Izan laguntzailearen ordeaz, *egon* erabili bide du pasibo honek, “aditz nagusia” partizipioa + -(r)ik formapean egonda:

- *Joane eriduric egon ysanda Peruganic* (Joane Peruk zauritua izan da)
- *Esanic dago* (esaten da / esan da)

LEXIKOA

Hitz eratorpenari erreparatuz, hiru atzizki aurkeztuko ditut hemen:

1) *-(ta)sun* (izen abstraktoak eratzeko baliabidea)²⁸: *bakartasuna*, *erasuna/eratasuna*, *esauntasuna*, *ikusкатasuna*

2) *-ro* adberbiala (adjektiboetatik eratorria): *kuriosoro*, *deungaro*, *deunsuro*, *larguro*

3) *-la(n)* adberbiala (erakusleak eta galdetzaileak): *selan*, *nolan*, *selango*, *edoselan*, *orrelan*, *orrelaco*, *alan*, *alangoa*

²⁸ Zeharo urria Landuccin zein RyS-n

Lexiko bereizgarria

Hiztegia eta olerki-elkarrizketetan ageri diren hainbat hitzek hizkera sailkatzeko bidea ematen digute, eta horrela bi ardatzetan kokatu daitezke hauetako batzuk.

Mendebalde zaharrari dagozkion hitzak eta aldaerak:

- *idoro, urgazi, oneretxi*
- *ekusi, ebili, exildu, exetu, etxi*

Bizkai sartaldeko hitzak eta aldaerak:

- *abasusea, epetxa, inarra, tornua, ausi egin, irunsi*
- *gei emon, imini, biortu, itzi, itxon, dustia, usena, eskoea, inurria, burdiña*

Lexikoarekin bukatzeko, badira **esanahi berezia duten hitzak**, hizkera honek berariazkoak eduki ditzakenak. Horien artean, hauek nabarmenduko nituzke:

- *esarri* (isuri, bota)²⁹: *esarsu surirean*
- *aditu* IRGK (ulertu): *adituten dot emasteagayti diño berorrec*
- *aditu* IRGG (begiratu; bilatu)³⁰: *es nax ni adituten orrelaco gausetara; guisona aditu joeala*
- *eretxi* (izena izan): *Peru xauna derechan vategaz*
- *erabili* (ekarri)³¹: *besten vioza neugas darabilt*
- *dendaria* (jostuna), Landucciren hiztegia bezala.
- *aretxa* (zuhaitza), Landucciren hiztegia 'pagoa, zuhaitza', Gaminden 'zuhaitza'

29 RyS: *nesquea ezarc alborean* (313)

30 RyS: *aurrera adizen eztana* (423, 456); Gaminde (1986): *aitu* (Begoña), *aittu* (Buia)

31 RyS: *andra guztioac erçeti erabilico aude veti* (316)

ONDORIOAK

EZAUGARRI BATZUK SAILKATUTA

Arkaismoak

- *EZAN gorde da
- Ezeztapena *ze*
- *-di-* morfema EGIN-en
- Aditzoina + *EDIN/EZAN
- Aoristo perifrastikoa eta trinkoa
- Agintera trinkoa
- Ahalerako *-te* IZAN eta EDIN-en
- X-gaz Y koordinazioa
- Lexikoa: *oneretxi, urgazi*

Mendebalde zaharrekoak

- Bokal sudurkariak
- Ablatibo zaharra *-rean / -rik*
- Prosekutiboa *-ti /-etati*
- EGIN-en geroaldia
- Ahalera *-ke* gabea EGIN-en
- *EDUN 3.p.pl.: *daude*
- EDUKI *-auka-* erroko adizkiak
- JOAN/EROAN laguntzaileak
- Lexikoa: *idoro, ebagi, eugi, irigi, jaigi, urtigi, erurra, berarra*

Berrikuntzak

- /s/ eta /s/ bereizketarik ez (RyS-n bai)
- Ablatibo-prosekutibo berria *-tik*
- Adizkietako *-n* ez agertzea (RyS)
- 1. p. sg-eko adizkietan *-(e)n-*: *nengia, nendua, nintzean*³²
- 2 p. sg / pl bereiztea (*egisue, basengie*)
- *-zu-z > -us disimilazioa (*dous, daucas, egidaus*)³³
- *ditus/daus/dabilsas/sagosas* adizkiak
- Aditz izena *-tu* > *-tuten* (RyS-n ez)
- Ahalerako *-teke* pleonastikoa IZAN-en
- EDUKI-ren erabilera hedatua
- Komunztadura falta

Bizkaikoak

- Mugimenduko aditza + *-ten*
- *-io* > *-iño*: *punsuniñoa, konparasiñoi, diño*
- Lexikoa: *biortu, etxun, miña, ikoa, lei, edoselan*

Bizkai sartaldekoak

- *EDUN 3.p.pl.: *daude*
- SOZ *-gas/-akas*
- Lexikoa: *inurria, abasusea, gei, gedar, deunga, usena, frakak, firua, karran, seiña, baia, eskoea, kinpullea, bellegi, belu*

32 RyS-n ez: *neuen, neban, neguia*; Gaminden bai: *nengi, nendun*

33 RyS-n ezauz, *yndauz*

Mikoletaren testua osorik aztertuta, eta behin ezaugarri nagusiak sailkapen batean kokatuta, hizkeraren izaerari buruzko ondorio batzuk ateratzeko moduan gaude.

Lehenengoz, argi eta garbi esan dezakegu esku artean darabilgun hizkera hau **Mendebalde muturrekoa** dela. Horretan arkaismoak ugariagoak dira bere garaiko beste testuetan baino, alegia, aoristoaren agerpena (trinkoa eta perifrastikoa), koordinazio zaharra edota geroaldiko *egin* laguntzailea.

Hala eta guztiz ere, RyS-k **polimorfismo gehiago** erakusten du, hau da, morfema baliokide askoren txandakatzea. Hauxe daukagu esaterako **edun* aditzaren orainaldiko formetan (*dot/det*, *dogu/deg*, *dau/du/do*), edo aditz izenak osatzeko aukeretan (*-ten*, *-tzen*, *-etan*). Hori bai, Mikoletaren lanean ere badago lekurik horrelako polimorfismorako eta **edun*-en, hain zuzen ere, *dau*, *duna* eta *dolako* dauzkagu.

Aldi berean, **bazterreko berrikuntzak** agertuz doaz Mikoletaren lanean, geroago inongo euskalkitan islatuko ez direnak (Bilboko eragina oso eremu urrikoa izan delako), ez bada hurbileko Uribe Kostako edota Arratiako hizkeretan, edo Gamindek 20. mendean ikertu zituen hizkera bilbotarretan. Horien artean aipagarria da *-*zu-z* > *-us* disimilazioa osagarri plurala duten adizki iragankorretan.

Edonola ere, Mikoletaren euskara garbiro sartzen da **Bizkai sartaldeko** multzoan, Arabako euskaratik ondo bereizita (fonetika eta lexiko arloetan iruzkindu ditugun ezaugarriak tartean), eta sartaldeko berrikuntzetatik urrun: *-kin* sozietiboa ez da heldu, ezta 3. per. pl-eko *dabe* ere, edo lehenaldiko *z*- morfema.

Bukatzeko, aitortu dezagun **17. mendeko euskara** hau RyS-n lekukotzen denetik hurbilago dagoela, 20. mende bukaerako Begoña eta Buia auzoetako hizkeretatik baino.

Azken hauek aldaketa fonetiko nabarmenak jaso ondoren, hitzak desitxuratuta utzi eta orobat aditz paradigmak berrantolatu behar zituzten, aditz trinkoak pobretu bitartean. Azken buruan, Euskal Herriko hirigune handiekin gertatu den bezala, laster erdaldundu direnez (haien erdiguneak behintzat), aldameneko hizkerak eredu sendorik gabe gelditu dira; horrenbestez, hizkera bakoitza bere aldera begira egon da, beste eskualdeetatik etorritako berrikuntzak bereganatuz. Hortik behinola Bilboko euskararen bereizgarri izan ziren ezaugarri batzuen galera Buia eta Begoñako hizkeretan (hala nola *dustia* edota adizki bukaerako *-(e)n*-ren falta), eta Bizkai osokoak diren ezaugarri berrien orokortzea (kasurako, *dekot* eta *dostesu* tankerako adizkiak).

BIBLIOGRAFIA

ALDAI, GONTZAL. *Últimos restos del Aoristo Perifrástico en el euskera de Bilbao*, FLV 2008, 405-417.

CAMINO, IÑAKI. 2003. *Hego-Nafarrera*. Iruñea: Nafarroako Gobernua

GAMINDE, IÑAKI. *Bilboko euskara aztertze materialak*, FLV 1987, 207-250.

KNÖRR, HENRIKE & ZUAZO, KOLDO. 1998. *Arabako Euskararen Lekukoak: Ikerketak eta testuak*. Gasteiz: Eusko Legebiltzarra.

LAKARRA, JOSEBA. 1996. *Refranes y sentencias (1596) Ikerketak eta edizioa*. Bilbo: Euskaltzaindia.

MITXELENA, KOLDO. 1990. *Textos Arcaicos Vascos*. Donostia: EHU.

SARASOLA, IBON. 1990. *Contribución al estudio y edición de textos antiguos vascos*. Donostia: EHU.

ZELAIETA, ANGEL. *Rafael Mikoleta Zamudio “Modo breve de aprender la lengua vizcaina”*, *Oihenart: cuadernos de literatura y lengua* n°7 1988, 135-214.

ZUAZO, KOLDO. 2014. *Euskalkiak*. Donostia: Elkar.

ZUAZO, KOLDO & GOITI, URTZI. 2016. *Uribe Kosta, Txorierra eta Mungialdeko euskara*. Bilbo: EHU.

ERANSKINAK

ORTOGRAFIA

● **Bokalak**

- ◆ Hitz hasieran /i/ beti <y>
 - *ysan, ydoro, ysi, yla, yru, ybaya, ycaza, yduria, ycuscatu, yluna...*
 - Salbuespenak: *irapaçi, hico*
- ◆ Diptongoetako *yod*-a beti <y>
 - *aydea, ayta, ayña, beyn, ereyn, ereyñosa, gayxoa, lucaynquea, mandasayña, nay, oyña, seyn, seyña*
 - Batzuetan ematen dut <y> honen arrazoia hurrengo kontsonantearen sabaikaritzea adieraztea edo azpimarratzea dela (*ayña, oyña*). Besteetan ez dakigu kontsonantea sabakaritzen zen ala ez.

● **Txistukariak**

- ◆ /s/ eta /s/-ren arteko bereizketa galdua: <s>, <ss>, <z>, <c> eta <ç> grafemen nahasketa
 - *astu, aussoa / auso, azala / asala, balsa, bizarra / bissarra, basterra, ysan, bisia, egusquia, eroçi, eronsi, essarri, guerisea, gusurra, assi / açia / asia, assurra, ossasuna, ussoa / usacumea, syla / zyla*
 - <n> baten ondoren gehienetan <ç>, baina batzuetan <s>: *aunça / basaunsa, burrunçia, dançea, punçuniñoa, uncea, araunçea / arrausa, esconsea, onsa*
 - hitz hasieran beti s-: *sura, sorsi, suria, sesena, suloa, seren* (*çeatu, zaguia* izan ezik)
- ◆ <x>, <g> eta <j> grafemen nahasketa
 - Ez da erraza jakitea zein hotsi legozkiokeen grafema hauek, hitzez hitz emaitza desberdinak ditugu, batzuetan /j/ eta besteetan /j/
 - *oxala* (RyS *ojala*), *egildu* (RyS *exilic*), *xarroa* (Gaminde *yarroa*), *xo* (Gaminde *yo*), *xaquin* (Gaminde *yaquiñ*).
 - hitz hasieran: *xaya, xauna, xausi, xamoea...*
 - *agea / axechu / axea*
 - *frigidu*
 - *elejea / elexara, xupoea / jupoea, xosi / jostorraza, chijea / chishea*
- ◆ Txistukari afrikatuei legozkiekeen <s>, <ss>, <z>, <ts>, <ç>, <sz> eta <zs> grafemak
 - Batzuetan <s> soila: *yracasi, ames-eguin, arrausa, basuc, bisuc, esea*
 - Besteetan <ss>: *amessa, asso, asseregoa, francessea*
 - Gutxi batzuetan <ts>: *ytsuric, ytsasoa, atsoa, etsea*
 - Batzuetan <z> afrikatua: *garraza, gaza, oz / ossa, maza, mazorria, mayaza,*

martizena, puzeguin, puza, vioza, viza, orraza, ardaza

- Bestelakoak <ç>, <sz>, <zs>: *amaraça, emereçi, yçutu / ytsuric, osza, ozsoa*

◆ <ch> digrafoa ondo erabilia: /tʃ/

- *arecha, achurra, bacochoa, barrachicoa, epecha, echi, echun, gacha, guichi, mochu, choria, chacurra, chistua, chua, chijea*

● **Ozenak**

◆ <r> eta <rr> **banaketa librean (irizpiderik ez)**

- *amaradu, berrori (ABS+DAT), berori (ABS+DAT), angerrua, arauñça, aterra, varuan, belaria, oraza, erasti, essari, guerro, amarr / amaraça, liburrua, madarria*

◆ <l> eta <ll> **banaketa librean: batzuk sabakariak, besteak nekez**

- *bacallaoa, pulluac (Gaminde pulua), tollarea (RyS dolara)*
- *kinpullea (Gaminde kunpillie), ullea / ulea (Gaminde ullie)*
- *milla, nescatilla, espillua, belleguia*
- *olloa, ollarra, tellea*

◆ <n> eta <nn> **banaketa librean + <ñ> grafema (bustidurarik?)**

- <nn> sudurkari ez-sabaikaria: *bustanna, asunna*
- <ñ> yod sudurkaritutik: *myña, seyña, burdiña, oracioño, osseyñ, punçuniño, ynes?*
- <ñ> sudurkari sabaikaritua: *oyña, yñarra, baguiñea, vaziña, veyñac, ereyñosa, erreguiña, cañibeta, cochiña, layñoa, lencusiña, mandasayña, soyñeco, aranguiño*
- <n> sabaikaritua?: *ynurria, sinistu, es-ynior, guino*

● **Bestelako kontsonanteak**

◆ Ezpainkariak: <u>, <v> eta ez dira bereizten

- *auasusea, alauea, fauorea, garuiric, arrisauala, ouia*
- *vizarra / bizarra; bisia / visisea; vorondatea / borondatea; betetu / vetetu; veyn / beyn*

◆ Oso <h> gutxi

- Ortografikoak: *humeac, hurtea*
- Etimologikoak: *hamua, herlojua, hico*

FONETIKA ETA FONOLOGIA

● **Bokalak**

◆ Bokal sudurkariak

- <n> ez da beti idazten:
 - *lau / launti* [lãũti], *arautza / arrauntzea* [arrãũtzea]
 - Adizki bukaerako -n: *nindia* [nindiã], *sã / san*
- <ñ> grafemak bokalaren sudurkaritasuna adieraziz:
 - *orazioñoe* [oraziõẽ], *punzuniñoa* [puntzunĩõa], *miña* [mĩã], *diño* [dĩõ], *burdiña* [burdĩã], *seiña* [sẽĩa]
- -VnV- > -VhV- zaharrak:
 - *ardaoa* [ardãõa], *baea* [bãẽa], *lukainka* [lukãĩka], *samau* [samãũ]
- Hitz bukaerako -ae < *-ane, -oe < *-one, -io < *-ino, -au < *-anu:
 - *kanpaea* [kanpãẽa], *gastaea* [gastãẽa], *eskoea* [eskõẽa], *errazoea* [errazõẽa], *jupoe* [jupõẽ], *jamoe* [jamõẽ], *tximioa* [tximĩõa], *errefaua* [errefãũa]
- Bestelakoak: *baia* [baĩã], *ines* [ĩẽs]

◆ Hitz bukaerako -a-ren disimilazioa

- ABS sg. -a: *alkandorea, kaobea, denporea, espatea...*
- ABS pl. -ak: *zapatak, pantofleak*
- DAT sg. -ari: *deungeari, kriadeari*
- -e > -a: *auma, andra, deunga, baga, lora*

◆ Hitz hasierako u-

- Dardarkariak eragindako i > u: *ulea, uruna, untzea (<*ultzea), uria*
- Txistukariak eragindako i > u: *usena*
- Bestelakoak: *urten, uger* (baina *insaur*)

◆ Hitz bukaerako -u

- Erromantzezko maileguak: *almorzu, kontu, ebanu, probetxu, sonbreru, ziertu...*

◆ Bokalen irekitzea

- Dardarkariak eragindako e > a
 - *barri, txarria, uzkarra, sarratu*
 - baina *berri(z), txiker*

◆ Bokalen ixtea

- Sudurkariak eragindakoa

- *eronsi* < **eransi*
- *etxun*
- Asimilaziozkoak
 - Erregresiboa: *bildur*, *gitxi*, *agirtu*, *gusurra*
 - Progresiboa: *iper-* > *ipir-*, *sinistu* < **sinestu*
- Bestelakoak
 - *ustia* < *ustea*
- ◆ Diptongoen soiltzea
 - -ain- > -an-: *ganean*, *sana*; baina *laiñoa*, *mandasaiña*, *salsain*
 - *arpegia* < *aurpegia*
 - *gedar* < **geadar* < **deadar* < **deiadar*
- ◆ Aferesia
 - *gasabea* < *ugasabea*

● Kontsonanteak

- ◆ Hitz hasierako herskari ahoskabeak
 - k- (beste euskalkietan g-) (RyS *kibel/gibel*)
 - *kerexea*, *kalzerdiak* (RyS *galzer*), *kañibeta*, *kinpullea*, *kolkoa*, *korotza*, *(len)kusua*
 - t- (beste euskalkietan d-) (RyS *tilista/dilista*)
 - *titarea* (Gaminde *titerie*), *titia*, *tollarea* (RyS *dolara*)
 - p- (beste euskalkietan b-) (RyS *pelz/balz*)
 - *pagoa*, *pekatu*, *puxiga* (IpEH *bixika* < *vessica*), *parkatu*
 - p-ren galera u-ren aurretik: *uzker* < *puzker* (“putz oker”)
- ◆ Hitz hasierako herskari ahostunak
 - d- eta g-ren nahasketa: *dustia* / *gustia*, *gedar* < **geadar* < **deadar* < **deiadar*, *gei*
- ◆ Bokal arteko herskariak
 - Ahostunak (beste euskalkietan ahoskabe)
 - *ebagi*, *irigi*, *eugi*, *jaigi*, *urtigi*, *puxiga*, *sugatea* (baina *sutaldea*)
 - Ahostunen erorketa
 - *eugi* < **edugi*
 - *ezaun* < **ezagun*
 - *itxon* < *itxadon*

- *jeltsoa* < **igeltsua*
- Ahoskabeak (beste euskalkietan ahosgabe)
 - *irapazi*
 - *jupoea* < **jubboea*
- ◆ Txistukarien sabaikaritzea
 - -itz- > -tx-
 - *bakotxa, atxa, aretxa, gatxa, etxi* < **eitzi*
 - -iz- / -is- > -x-, -s-
 - *askorea* (Gaminde *askorie*), *exetu* < **izetu*, *exildu* < *isildu*, *gerisa, axea, nax / nas* (RyS *nayz*), *elexa, gox, nox, kerexea*
 - baina *gaixoa, gaistoa*
- ◆ Bestelako sabaikaritzeak
 - il > ll: *lloba* < *iloba, milla, nescatilla, espillua, belleguia*
 - Adierazkorra: *txua, txoria, txakurra, tximioa, motxua*
- ◆ Hitz hasierako f- (RyS-en ez daude)
 - *firua* < **filu* (Gaminde *firue*)
 - *frakak* < *prakak*
 - Mailegu berriak: *fuerzea, forzadu, frijidu, faborea, fruteru*
 - Baina: *ikoa, urka*
- ◆ Bokal arteko dardarkariak
 - Bokal arteko -r- zaharra: *berarra, erurra*
 - -l- > -r- : *irargia, orioa, firua*
 - -r- > -l- : *elestuna*

IZEN MORFOLOGIA

● Absolutiboa

- Artikulu definitua singularrean:
 - -a + -a > -ea: *alcandorea, caobea, demporea, espatea...*
 - -e + -a > -ea: *adisquidea, atea, borondatea, elefantea...*
 - -a/a eta -e/a ez dira bereizten. Ondorioz -e > -a: *auma, lorak* (erg, sg.)
 - -i + -a > -ia / -o + -a > -oa / -u + -a > -ua
 - -oa, -ua ondo bereizita, baina erromatzezko maileguak beti -u-rekin: *almorzu, contu, ebanu, provechu, sombreru, ciertu...*
- Pluralean
 - -a + -ak > -ak (ez -aak arkaismoa): *zapatac, baina pantofleac.*
- Artikulu hurbila:
 - SG -au (-a + -au > -au, EZ **-eau): *escritoriau, guelau, urau, bisarrau*
 - PL -ok: *pinturoc, erretratuoc, plateroc, trastuoc*

● Ergatiboa

- singularra eta plurala ez dira bereizten: -ak (mgg. -k)

● Datiboa

- SG -ari (-a + -ari > -eari): *deungueari, criadeari*
- PL -ai: *sereguinay*

● Genitiboa

- singularra eta plurala ez dira bereizten: -en
 - pl. *xauneanac* ??
- -a+-en > -en: *aumen, gasaben* (sg); *gausena, calsetenac* (pl)

● Destinatiboa

- Genitiboaren gainean eratuta, hortaz sg/pl ez bereizita
- Bi forma lehia: -ensat / -ensaco (pl??)
- Mugagabeen -a + -en > -aen: *gorraensaco*

● Prolatiboa

- Beti mugagabeen: -sat

● Ablatiboa/Partitiboa/Prosekutiboa

- Ablatiboa eta prosekutiboa bereizita baina batzeko bidean: *nondic = noric*

- Ablatiboa: -(r)ean, -reonic (hurbila, pleonastikoa), -(r)ic (zaharra), -aganic (zaharra)
 - Partitiboa: -(r)ic / -etatic (ablatibo zaharra) (+ zenbakiak)
 - Prosekutiboa: -(e)ti(c), pl. -etati
- **Inesiboa**
 - Arkaismo eza (-a + -an: -aan, VJ -ean): *faltriqueran, caxan*
 - Bizidunak eta bizigabeak ez ondo bereizita: *xaunetan*
- **Instrumentala**
 - Denborazko balioa: *baricus* (mgg)
- **Soziatiboa**
 - SG -agaz
 - PL -(a)kaz (*puñucas*)
 - Koordinaziozko balioa:
 - Peru xauna derechan vategaz, vere osseyñ Alonso-en artean
 - dustia orraziagas
 - -gasco / -raco / -ensaco antzera erabiliak testuinguru berberetan
- **Motibatiboa**
 - SG -aga(i)ti (zaharra)
 - PL -akaiti
 - MGG -gaitik

Erakusleak

	SG			PL		
	1. gradukoa	2. gradukoa	3. gradukoa	1. gradukoa	2. gradukoa	3. gradukoa
ABS	<i>au</i>	<i>ori</i>	<i>a</i>	<i>onek / oneik³⁴</i>	<i>ok³⁵</i>	<i>ae</i>
ERG	<i>onek</i>	<i>orrek berorrek</i>	<i>ak</i>	-	-	<i>ae eurak</i>
DAT	<i>oni</i>	<i>berorri</i>	<i>ari</i>	-	-	-
GEN	-	<i>orren</i>	<i>aen³⁶</i>	<i>onena</i>	-	<i>euren euren</i>
PROS	<i>onetati</i>	-	-	-	-	-
INES	<i>onetan</i>	-	-	-	-	-
ABL	<i>onerean</i>					

34 Hego-mendebaldeko hizkeretan *oneik* (Debagoiena: Zuazo)

35 pastel-hoc, tapiz hoc

36 VS aen, RyS aen, aren, arren, ain

SOZ	<i>onegas</i>	<i>orregas</i>	<i>beragas</i>	-	-	<i>eurakas</i>
------------	---------------	----------------	----------------	---	---	----------------

Artikulu definitu hurbilak

SG		PL
1. gradukoa	2. gradukoa	
<i>bissarrau</i> <i>urau</i> <i>balsau</i> <i>guelau</i>	<i>mesedeori</i>	<i>elestunoc</i> <i>mesedeoc</i> <i>pinturoc</i> <i>erretratuoc</i> <i>bassuoc</i> <i>besteoc</i> <i>plateroc</i> <i>trastuoc</i>

Pertsona izenordainak

	1. sg	2. sg	1. pl	2. pl
ABS	<i>ni</i>	<i>su</i>	<i>gu</i> <i>guek</i> <i>guk</i>	<i>suek</i>
ERG	<i>nik</i> <i>neuk</i>	<i>suk</i> <i>seuk</i>	<i>guk</i>	<i>suek</i>
GEN	<i>ene</i> <i>neure</i>	<i>sure</i> <i>seure</i>	<i>gure</i>	<i>suen(a)</i>
SOZ	<i>nigas</i> <i>neugas</i>	<i>sugas</i>	-	-
ALA	-	<i>seugana</i>	-	-
DEST	<i>enetzat</i>	-	-	-

ADITZ MORFOLOGIA

ADIZKI JOKATUGABEAK

Forma burutua

- Mailegu berriak -adu: *almorzadu, dobladu, encomendadu, erregadu, mudadu, pagadu, trucadu*
- Mailegu berriak -idu: *fingidu, componidu*
- Mailegu zaharrak -atu: *bedeyncatu*
- Mailegu zaharrak -itu: *aditu*

Partizipioa

- Arkaismoa: beti -(r)ik atzizkiaz baliatuta, inoiz ez *aditza + eta, -ta/-da*.

Aditz izena + forma burutugabea

- -adu > -eta(n): *almorzetan, brindetan, despachetan, negocietan, holguetaco, piquetan*
- -idu > -ieta(n): *cumpletaco, obedietan, servietan*
- -tu/-du > -tute(n)/-dute(n): *adituten, astuten, biortuten, gogaytuten, elduteco, aguinduten*
- -n > -te(n): *eguiten, egotea, esateco, yrauten, xoaten, xateco*
- -Si > -Ste(n): *ecusteco, yrgasteco, xasten*
- Arkaismoak:
 - -gi > -gite(n): *xayguita, ebaguiten*
 - -n / -V > -ite(n): *emoyten³⁷, ydarayten³⁸, ysayteco³⁹, yminiten?*
- Bereziak:
 - Silaba bakarreko erroak > -tzaiten: *galsayten, sarsayten*
 - *betetu > betetan*

Aditzoina

- EDIN eta EZAN-ekin bakarrik baina horiekin beti
 - *adisate, vior equida, bustedite, eguin sidi, garviessasus, gueldisate, gordebite, ysandin, xarridites, xarribidi, contaninçean, sufriessasu*
 - hala ere *xarri*, EZ ***xar*

Geroaldia

- Beti forma burutua + -ko (Mendebalde zabala)

Mendebalde zaharreko ezaugarriak

- Aldaerak:
 - Aditz hasierako e-: *ecussi, ebili, exetu (izeki), exildu, echi (itxi), (esan/isan)⁴⁰*
 - -gi bukaerako aditzak (-ki orokorrean): *xaygui, ebagui, eugui, irigui⁴¹*
 - Bestelakoak: *guey emon (dei egin, deitu), emon, ymini, urten, ysi, aitatu, biortu, loo eguin, echun⁴²*

37 RyS: *emaitê, emaytea, emayten, emaytê*

38 RyS: *edaraytê, yderaytê*

39 RyS: *yzaytea, yzayten*

40 RyS: *ecusi, ebili, exequi, exilic, echi*

41 RyS: *jaigui, ebagui, euguiarren, Ø*

42 RyS: *Ø, emon/emongo, yfinc/ybini, hurten, yssi, ayta, biortu, lo, echun*

- Lexiko berezia: *ydoro, urgazi, on erechi, eroan*⁴³
- Semantika berezia:
 - *esarri* (bota, isuri)⁴⁴: *esarsu surirean*
 - *aditu* IRGK (ulertu): *adituten dot, emasteagayti diño berorrec*
 - *aditu* IRGG (begiratu; bilatu)⁴⁵: *es nax ni adituten orrelaco gausetara; guisona aditu joeala*
 - *eldu* + *zeri* (zertaz arduratu): *gueyago eyten dot elduteco neure sereguinay*
 - *erechi* (deitu, izena izan): *Peru xauna derechan vategaz*
 - *erabili* (ekarri)⁴⁶: *besten vioza neugas darabilt*

ADIZKI JOKATUAK: JOERA OROKORRAK

- Aditz laguntzaileak (8)
 - IRGG: izan, *edin, joan
 - IRGK: *edun, *edutsi, egin, *ezan, eroan
- Aditz trinkoak (24 guztira):
 - *edun, egin, izan, eroan, joan, egon, eretxi, erabili, eduki, ibili, *-iño-, ekarri, ikusi, etorri, jakin, irudi (16)
 - Aginteran soilik: entzun, jaigi, irigi, *-i(n)-, esan, ezarri, imini, itxon/itxadon (8)
- *Ez*⁴⁷ + adizkia ia beti elkartuta + aldaketa fonetikoak islatuta: *estot, esta, enas*
- Aditz nagusia + laguntzailea askotan elkartuta ere (*jodaude, contaninçean, xayguitenda...*), batez ere lokuzio estatiboetan (*naydau, guradot*)
- Sinkopak:
 - *naystot*
 - *ustiot, ustiosu*
 - *yminicosu, ydorocogu*
 - *bacarr, bira*
- Adizki bukaerako -n (lehenaldiko marka / erlatibozko marka / zehar galderetako marka / harridurazko perpausetako marka) oro har ez da idazkeran islatzen; batzuetan bai, besteetan ^ moduko marra gainean edo azentua ´.
 - Ahoskatzen zen?

43 RyS: *ydoro, urgaçi, on erexteco, eroa*

44 RyS: *nesquea ezarc alborean* (313)

45 RyS: *aurrera adizen eztana* (423, 456); Gaminde (1986): *aitu* (Begoña), *aittu* (Buia)

46 RyS: *andra guztioç erçeti erabilico aude veti* (316)

47 Gutxi batzuetan ze-: *sebegui, sedeguidisula*

- Azken bokala sudurkaritua?
- Iruñerri inguruko ibarretan, eta oro har Nafarroa Garaiko erdigunean⁴⁸
- Bizkaiko sartaldean (Uribe kosta)
- Perpaus osagarrietako atzizkia:
 - -(e)la: *dauela, daudela, sedeguidisula, esneydysula, datorrela*
 - -ala: *daguiala, daguisala, naxala, dala, direala, eroeala, joeala, sagosala, dagoala, derechala, daucagusala, daquidala*
- 1. pertsona singularreko -t > -da + atzizkia: *doda(n), dodala, daquidala, diñoda*
- 2. pertsonan:
 - sg / pl bereizketarik ez gehien-gehienetan: *dosu, sara, sagos, senguian*
 - EGIN: *eguisu / eguisue ; basengui / vasenguie*
 - IZAN: *sintequa / sinatequa ??*
- 3. pertsona lehenaldian Ø- :
 - *eve / evea* (zuen), *eudea* (zuten), *eguia, eguisanena, eguien, eroena* (zeramana), *equida* (zekidan), *joeala* (zihoala)
 - z-: *san, sirean, sidi* (zedin)
- NOR pluralgilea
 - -z orokorrean: *dogusanac, badeusas, daguisala, eguisanena, days, ninçean, essasus, dites, goasean, estoas, sagos, gagos, dagos, dagocasan, begos, daucagusala, betos, yminsus...*
 - baina -it- ere: *ditu, estitu*
 - Lehian (+pleonasmok): *dau(s)ela, dit^usanac, badit^us, basagoças, estabilsas*
- NOR pluralgilea:
 - -e: *eguien, leye, vasenguie, valeguie, eguisue, beguie, daroe, dereche, dauque, diño*
 - -de: *daude, estaude, daudela, eudea* (*edun)
- Agintera eta Subjuntiboko formak (nahasian) (-i / -n bukaerako aditzak soilik)
 - 3. pertsona: *b-* + aditzoina (ken -i/-n) * irregularrak
 - *begui, beguie, bis, vira*, bidi, bite*, bego, begos, beuque, betor, betos*
 - 2. pertsona: aditzoina (ken -i/-n) + (NORI perts. marka) + pertsona marka (-k, -zu, -zue)
 - *eguisu, eguidasu, eguiosu, eguisue, essasu, essasus, eroadasu, ecarguc, ecarsu,*

⁴⁸ Camino (2003:67. orr): Iraganeko adizkietan -n morfemarik ez izatea, Gesalätzen, Goñerrian, Oltza zendea, Ollolibarren, Itzarbebarren, Eguesibarren, Elortzibarren, hego Esteribarren, Erroibarren, Artzibarren eta Aezkoan gertatzen den ezaugarria da. [Bizkaiko idazki zaharretan ere, -n gabeko adizkiak ditugu iraganean, esaterako RS-n edo Mikoletarengan. Egun Barrikan eta Urdulizen ere, -n gabeak dira adizkiok zaharren ahotan]

ecasu, ecargussu, ecussu, esac, esadosu, esarsu, yminsu, yminsus, ychosu, yguc, yndasu, (guey)enasu

- *saycora* (jaik orra) < *jaig- + -g(a)
- *yricasu* < *irig- + -ga + -zu
- *bansuc* < bada entzuk
- Irangangaitz trinkoak: *sara, oa, soas; sagos; sate* (zaitez)
- 1. pertsona batez ere (subjuntiboa): orainaldiko forma trinkoa + -an / -(a/e)la
 - *dayda, daygua* (geroaldiko agintera); *naxâ, gareâ, goasean, nagoâ, gagoseâ, daucagusala*
 - *sareâ*
 - *dala, datorrela*

*EDUN

- Trinkoa (oso gutxitan): eduki-ren mesederako (berrikuntza)

*EDUN	EDUKI
<i>falta bat dau bakarric⁴⁹ seynbatan eve berorrec escritoriau?</i>	<i>nigas daucasun porfia seuc (edo) daucas beguietan odehyac serren daucat gaur asco sereguin badauque calzerdiac puncturic ascaturic seymbat ulle urdin daucada daucagusala oean se galantic dauco guelau enesat daucan obena sapore ona dauque dauquanean gisonac criadu asco non daucasu emen daucat</i>
Lokuzio estatiboak: uste izan nahi izan behar izan gura izan atsegin izan damu izan balio izan monta izan	

- Laguntzailea iragankorra indikatiboko aldietan
- Hainbat lokuzio estatiborekin
- 3. p. pl. *daude, eudea* (arkaismoa)
- NOR pluralgileko formak lehian: *daus / ditu / ditus*
- 2. pertsonako formetan + NOR pluralgilea: erabateko disimilazioa
 - *noric ecarri dous⁵⁰ pastel-hoc?*
 - *daucas(u)⁵¹ beguietan odehyac*

49 Lokuzio estatiboa ere izan daiteke: falta izan

50 *dozuz

51 *daukazuz

- *xansi eguidaus*⁵²
- Lehenaldiko trinkoak balore perfektiboa (ekintza burutua) dauka (aoristo trinkoa):
 - *seynbatan eve berorrec escritoriau?*
- Orainaldiko -o-/-au- erroko formak: *dot, dosu, dau, dogu, daude*
 - *duna* forma atxikia: *raçu pespuntadu duna*
 - *dolaco* adibide bakarra⁵³
- Lehenaldiko eta baldintzazko -e(d)u- /-endu- formak: *nendua, sendua, evea, gendua, eudea*
- Baldintzazko formak:
 - -ke-dunak: *leuque, senduqueo* (sic)
 - -ke-gabeak: *nenduâ, sendua, evea, eudea*
- Nor-Nork saileko adizkia: *servietanau*

*EDUTSI

- Nor-Nori-Nork saileko laguntzaile iragankorra
- -eu- erroko adizkiak (ez -o-, -au-):
 - *deusat, esteusut, deustasu, badeusas*

EGIN

- Ez-indikatiboko laguntzaile iragankorra (*ezan desagertzekotan)
- Egin-en lokuzioak:
 - euria egin: *euria badagui*
 - gatx egin: *esteysu gachic*
- Subjuntiboko balioak:
 - *daguida ondo ymini bissarrau*: bizar hau ondo ipini dezadan
 - *garbitu ta componidu daguiala guelau*: garbitu eta konpondu dezala gela hau
 - *neuc baño aguindu dayana*: nik baino gehiago agindu dezana
 - *pagadu daguisala*: ordaindu ditzala
 - *dobladu daygua*: tolestu dezagun
- Aoristo perifrastikoa:
 - *astu senguia*: ahaztu zenuen
 - *emon senguidan gloria*: eman zenidan gloria

52 *egidazuz

53 RyS: doala

- *esan senguida*: esan zenidan
- *ycusleac eroan eguisanena*: ikuzleak eraman zituenena
- Ahalera (-ke gabea):
 - *xandays*: jan dagi(ke)z
 - Hipotetikoa:
 - *esseyñ gueyemon*: ez ze(g)in(ke) gei emon
 - *galdugueyñ xateco gurea*: galdu ge(g)in(ke) jateko gura
 - *esanley*: esan le(g)i(ke)
 - *esan leye*: esan le(g)i(ke)e
- Baldintzetan:
 - Errealak:
 - *euria badagui*
 - Hipotetikoa:
 - *banengui, basengui, balegui, baguengui, vasenguie, valeguie*
- Geroaldiko forma (-di-duna eta -di-gabea):
 - *atera dayda contua*: aterako dut kontua
 - *edandaysu ostera*: edango duzu berriro
 - *esteysu gachic*: ez dizu gaitzik egingo
 - *ydoradays guisonac guisadoric*: aurkituko ditu gizonak gisaturik
 - *ori egunday*: hori egingo du
 - *garbitu daygua guelau*: garbituko dugu gela hau
 - *sedeguidisula ecarri orrelaco comparaçiñoric*: ez duzula ecarriko horrelako konparaziorik
 - *esneydysula trucadu*: ez nauzula trukatuko
- Nor-Nori-Nork saileko adizkia: *esteysu* < ez de-gi-zu-Ø
- Nor-Nork saileko adizkia: *neydysula* < ne-gi-di-zu-la
- -gi- eta -i- erroko formak (jokatugabeak eta jokatuak) lehian
 - *eguiten / eyten / eten / eteco*
 - *daguiala / dayana, ley / balegui, leye / valeguie, sedeguisula / esneydysula*

*EZAN

- 3 alditan bakarrik (arkaismoa)
- Aoristo perifrastikoa:

- *nic vostac contaniņean*: nik bostak kontatu nituen
- Agintera:
 - *sufriessasu*: sofritu ezazu
 - *garviessasus ene erropa dustiac*: garbitu itzazu nire arropa guztiak

IZAN

- Indikatiboko laguntzaile iragangaitza eta trinkoa
- Idazkeran *nas / nax*
- *dan / den < *dean < da + -an* = Morfosintaxian azalpena
- *-a + -an > -ean*: *direan, sinean, guinean, sirean*
- Baldintza hipotetikoa *-te-duna*:
 - *sinate, lisate*
 - Pleonastikoa + *-ke*: *nysatequea, sintequa, satequea, guinsatequea, sinatequea, sitequean* (berrikuntza)
- Nor-Nori saila:
 - *etorrico xasu gacha bertati*: etorriko zaizu gaitza gero
 - *gausaric obena falta xaco berorri*: gauzarik onena falta zaio berorri

*EDIN

- Aoristo perifrastikoa:
 - *mudadu nindia*: mudatu nintzen
 - *non eguin sidi?*: non eguin zen?
 - Nor-Nori saila:
 - *penatan vior equida*: pena bihurtu zitzaidan
- Ez-indikatiboko laguntzaile iragangaitza:
 - Subjuntiboa:
 - *non ydorocogu ona ysandinbat?*: non aurkituko dugu ona izan dadin bat?
 - Ahalera *-te-duna*:
 - *bustedite*: busti daiteke
 - *guy emondite*: deitu daiteke
 - *xarridites*: jarri daitezke
 - Agintera:
 - *adisate*: adi(tu) zaituz = begira ezazu

- *gueldisate*: geldi(tu) zaitez
- *xarribidi*: jarri bedi
- *gordebite*: gorde bitez

EROAN

- Laguntzaile iragankorra (ohikotasuna) eta trinkoa
 - *esan daroe*: esan ohi dute

JOAN

- Laguntzaile iragangaitza (ohikotasuna) eta trinkoa
 - *aditu joeala guisona*: bilatu ohi zuen gizonak
- Nor-Nori saila *-i-duna*:
 - *joasu* < *d-i-oa-zu

EGON

- *-z* pluralgilea:
 - *sagos, gagos, dagos*
 - Pleonastikoa: *basagoças*
- Nor-Nori saileko adizkiak *-i-* gabe:
 - *nagoc(o), dagocasan* (ez **niagoco⁵⁴, **jagocasan)

EDUKI

- *-auka-* erroko adizkiak (ez *-eko-*): *daucat, daucasu, dauco, daucagusala, dauque*
- *-o / -aC* alternantzia: *dauco / daucan*

*-IÑO-

- Tarteko *-ñ-* Bizkaiko ezaugarria:
 - *diñot, diñosu, diño, diño*

*-I(N)-

- Aginteran bakarrik:
 - *yguc edaten*
 - *yndasu velartesco xaquea*

54 Hau ez da bizkaiera modernoa (hitanoan apika)

- *yndasuç ferreruelua eta sombreroa*
- *guey enasu* < gei inazu (disimilazioa -y + -i > -ye)

INDIKATIBOKO ALDIAK

Trinkoetan

Aoristo trinkoa: *eve, (on) nerechu(n), etorsan*

Orainaldiko imperfektiboa: *dacarr, dacust, nago, daucat...*

Lehenaldiko imperfektiboa: Ø

Ikasbidearen lehenengo atalean, gramatikan, autoreak berak hainbat aldi aurkezten dizkigu, euren gaztelaniazko baliokideekin batera.

Forma burutua + EDUN (lehenaldian) ez du aipatzen.

Forma burutua + IZAN (lehenaldian) bai, aoristoaren ordez (*edin).

Aditz perifrastikoetan

Denbora ↓	Aspektua →	Burutugabea	Burutua
	“Orainaldia”	<i>eguiten dot</i>	<i>eguin dot</i>
	“Lehenaldia”	<i>eguiten nenduan</i>	<i>eguin nenguian</i>
	“Geroaldia”	<i>eguingo dot</i>	<i>eguin al dot</i>

Olerkietan

Lehenaldiko perfektiboa	<i>mudadu nindia vior equida emon senguidan esan senguida astu senguia</i>
--------------------------------	--

Elkarrizketetan

Lehenaldiko perfektua	<i>vostac jodaude estitu ecarri nic ya beyn edandot nondic ysanditu nic emon dot orayn onetan noric ecarri dous pastel-hoc? au ondo eguin da berac galdu baditus</i>
Lehenaldiko perfektiboa	<i>Flandesic etorri sirea</i>

Lehenaldiko pluskuanperfektua?
Lehenaldiko aspaldiko perfektiboa?

*vostac contaniñean
non eguin sidi
ycusleac eroan eguisanena*

MORFOSINTAXIA

HIZKERA MAILAK

- Hika, zuka eta berorika nahastuta + hitanoaren adibide bakarra
 - *saycora, yricasu araco ventanea, ta eguna den ecussu*
 - *xamoe onegas edangodau berorrec ostera, ecarsu azeytuna basuc*
 - Jaunek morroiari: zuka + hika
 - Morroiak jaunei: berorika
 - Jaun batek besteari: berorika + zuka
 - Morroiak atsoari: zuka
 - Atsoak morroiari: zuka + hika

- HIKA
 - *oavada esque*
 - *mutil ecarguc almorzua*
 - *yguc edaten*
 - *esac, ser monta daude*

- ZUKA
 - *edo suc diñosu gusurra*
 - *seuc seure provechua ustiosu*
 - *ustiot sagosala loo*
 - *soas, carran yricassu*
 - *ecargussu pastel basuc*
 - *nolan joasu euracas?*
 - *edandaysu ostera se esteysu gachic*
 - *sure visisea esadosu seyn da*
 - *ta urtengodosu orregas*
 - *guichiago adituco sinate*
 - *esarsu surirean*
 - *xaquin eguisu*
 - *essari eguidasu*
 - *aesganean sagos çiertuan*

- BERORIKA
 - *seyn soyñeco asseguin dau ymini seure mesede orec?*
 - *errasti bustedite berori*
 - *dala berori aen ondo etorri seyn urte onac*
 - *se galantic dauco guelau berorrec*
 - *gausaric obena falta xaco berorri*
 - *emasteagayti diño berorrec*

- *xamoe onegas edangodau berorrec ostera*
- HITANOA
 - *Mutil, yguc edaten se piperac piquetan **xoc**⁵⁵ (= dau + hi alokutiboa mask. = dik)*

KOMUNZTADURA FALTA

- Osagarri zuzen pluralerako komunztadura
 - EZ
 - *ecarsu azeytuna basuc*
 - *yminsu cobrutan trastuoc*
 - *gozo **derechalaco** ardaoac*
 - *ebaguiten **dau(s)ela** surrac* (honetan idazleak zuzendu zuen)
 - BAI
 - *garviessasus ene erropa dustiac ta yminsus ordean*
 - *ta berac galdu **baditus**, pagadu **daguisala***
- Zehar osagarriarekiko komunztadura
 - *ycusleari escatuco **nax***

SINTAGMA MAILA

- Koordinazioa
 - X-gaz Y-ren _____ = X eta Y-ren _____
 - *Peru xauna derechan vategaz, vere osseyñ Alonso-en artean*
 - X Y-gaz = X eta Y
 - *non dago dustia orraziagas*
- Zenbatzaileak
 - Zenb + (r)ik
 - *ori da bat yru gausetaric*
 - *tocadorearic lau*
 - *asco dago onac direanic*
 - asko: aurretik eta ondoren
 - *daucat gaurr asco sereguin (sg)*
 - *dauquanean guisonac criadu asco (sg)*
- Izena + Perpaus erlatiboa + Artikulua (NErl)
 - *onaco trapu yquzleac ecarri ditudanac*
 - *memoria ene gasaben trapu ycusleac eroan eguisanena*
- Postposizio askeak
 - *baga (+GEN/ABS)*
 - *aymbaga egotea: hura [haren] gabe egotea*
 - *eser falta baga*
 - *oguibaga*
 - *dirubaga*

- *yzal baga*
- *ganean* (+INST//ABS/GEN)
 - *aesganean sagos çiertuan*: haien [haisetaz] ganean, haiei buruz
 - *may ganean*
 - *oyñen ganean*
- *guiño*⁵⁶ (+ABS) [muga alatiboa]
 - *asserengo guino*: azkeneraino
 - *aranguiño / arayguino / aranguino*: oraindaino

PERPAUS MAILA

- Konparazio perpausak
 - Erlatiboak
 - Berdintasuna
 - *leguez*
 - DS + *leguez*
 - *campoan lorac leguez*
 - *urtan viza leguez*
 - *malillea leguez*
 - + -(e)na + *leguez*
 - *esan daroena leguez*
 - *dana leguez errazoea*
 - + -(a)la + *leguez*
 - *esan eroeala legues*
 - *seyn* + mendeko perpausa (aditzaren elipsia egon daiteke)
 - *seyn diamantesco arria*
 - *ondo etorri seyn urte onac*
 - *seyn judegua baricus*
 - *seyn ni naxá*
 - DS + *nola* (= bezala)
 - *nic nola berri(z) sufriessasu*
 - *adarra nola*
 - *escutari pobre batensat nola*
 - *erreguec bere alcavalacas nola*
 - Desberdintasuna
 - -ago ... (*baño*)
 - *obeago da sure espatea baño*
 - *lenago dacarsu jupoea, alcandorea baño*
 - *osasunsuago da gorria baño*
 - *neuc baño* (gehiago) *aguindu dayana*
 - *beroago goxetaraco*
 - *gueyago eytendot elduteco neure sereguinay*

56 RyS guino; *ynurria guino lagun gura* (81), *lauçatu guino daroa betatu* (210)

- **guichiago** *adituco sinate*
- **deungago** (txarrago)
- *obe / obeago / obago*
 - **obedala** *bacarric egotea lagun deungueagas baño*
 - *balis obago*
 - **obea**
 - **obe da**
 - **ydarayaten dodaⁿ obea da**
- *-(e)n + baxin⁵⁷ + -ago*
 - *baliodaue baxin gueyago*
- Absolutuak
 - Superlatiboa
 - *gausaric obena falta xaco*
 - *enesat daucan obena da*
 - *aen se + perpausa (atzizkirik gabe)*
 - *aen xateco presta se edosyn ordutan ydoradays guisonac guisadoric*
 - *aen ona se balis obago ez leuque montaco eser*
 - *aen ... (+ seyn ...)*
 - *aen gogorra, seyn diamantesco arria*
 - *aen adisquidea onena, seyn ni naxá*
 - *aen ondo etorri seyn urte onac*
 - *aen goxetic*
 - *-gach + DEST*
 - *megach oss onegasco: meheegi hotz honetarako*
- Denbora perpausak
 - *-an orduan*
 - *beaturic dagoan orduan*
 - *-ean*
 - *dauquanean guisonac criadu asco*
 - Aditza + *artean* (=aurretik, baino lehenago)
 - *urten artean*
- Kausa perpausak
 - *zeren: serren, seren, se + perpausa (atzizkirik gabe)*
 - *seren estosu biortuco*
 - *seren egusquiac esin esanley gusurric*
 - *seren besteoc dira Ytaliaric etorriac*
 - *serren penatan vior equida*
 - *serren da dustis aen gogorra*
 - *serren nic dacust arguiric cerua*

- *serren guradot xaygui*
- *serren daucat gaurr asco sereguin*
- *serren diño*
- *serren esta aytatuco soquea, urcatuen esean*
- *serren eraxasscoa megach da oss-onegasco*
- *serren diño doctoreac*
- *serren da beroago goxetaraco*
- *segayti? serren esandaroe*
- *serren galdugueyñ xateco gurea*
- *serren missa ensunagati ta garragarra esarriarren esta videric galsayten*
- *serren beragas eytendot guradana*
- *serren (...) estaude gausaric eguiten artez*
- *serren ate ysietaric biortuten da diabrua*
- *se esteysu gachic*
- *bay, se enas orren delicadua*
- *se gausa balsa da bacartasuna*
- *se neuc artuco dot neurea*
- *se andra garvienac dira*
- *se edosyn ordutan ydoradays guisonac guisadoric*
- *se piperac piquetan xoc*
- *se balis obago es leuque montaco eser*

- zergatik: *segayti*
 - *segayti enessat oneyc dira egunac beardogusanac esean sartu*

- *-laco*
 - *guradolaco*
 - *suc aguinduten dosulaco*
 - *gozo derechalaco ardaoac*

➤ Hautakaritza

- *edo suc diñosu gusurra, edo bay erloxuac*
- *suria ala gorria?*

➤ Aditza jokatua + aditz jokatugabea

- *noraco aen goxetic? negocietan* (noa)
- *yndasu xasten*
- *yguc edaten*
- *xarri almorzetan*
- *betor edaten*
- *urgasteco almorzetan*
- *noa sarrtuas*

➤ Baldintza perpausak

- *ydoro asquero oydauela damu*
- *astuten badosu*
- *lar adi basagoças etorric xasu gacha bertati*
- *ori lisate valiz sure meçedeori persona sospechacoa*
- *espadavil ondo*

- *orti badaroa*
- *guichiago adituco sinate basina aen adisquidea onena*
- *balis obago es leuque montaco eser*
- *berac galdu baditus, pagadu daguisala*
- *euria badagui bere*

- Perpaus erlatiboak
 - Aditz jokatua + -(a)n
 - *urian dan pastelera garvienerean*
 - *dana leguez errazoea*
 - *eytendot guradana*
 - *ona ysandinbat*
 - *onac direanic*
 - *aguindu dayana*
 - *daucan obena*
 - *banagoc(o) oni, diñoanari obedala...*
 - *beaturic dagosanac*
 - *ni nax serviduco dodana*
 - *ydarayten doda" obea*

 - Bestelakoak
 - *suurac ebaguiten dau(s)ela*
 - *non dago dustia orraziagas*

- Aurkaritzako juntadura
 - *es espada* (= baizik)
 - *es espada zapatac*
 - *naystot espada barnizadua*
 - *es espada errazoeagas cumpletaco*
 - *baxe*
 - *baya ori esta faltea, sobrea baxe*
 - *estago emen sorçi vaxe*

- Kontzesio perpausak
 - *ta espadira vere es nax ni adituten orrelaco gausetara*

- Harridura perpausak: galdetzailea + -(a)n (edo ez)
 - *u seymba ulle urdin daucada*
 - *se galantic dauko guelau*
 - *se curiosoro dagoá*

- Zehar galderak
 - NZ galderak -(a)n / Ø
 - *ecussu nor dagoan atetan*
 - *esadosu seyn da*
 - *daquidala ser edaten doda*

 - Bai/Ez galderak -(e)n / ba-

- *eguna den ecussu*
 - *ecusteco eser falta den*
 - *adisate badauque calzerdiac puncturic ascaturic*
- Hurrenkera: perpaus hasierako adizkia
 - *Da uren arerio andia*
 - *Bira gure auso ederrenean*
 - Pasiboa: partizipioa *-(r)ik* + EGON *(+ganic?)*
 - *Joane eriduric egon ysanda Peruganic*
 - *Esanic dago*
 - Esapideak: Perpaus nagusia + mendeko perpausa + *-(a)n*
 - *obeda nic diñoda se es urteac*⁵⁸
 - *ara emen non datorre ycuslea*

LEXIKOA

- *-(ta)sun*-dun izen abstraktuak
 - *bacartasuna*
 - *erasuna / eratasuna*
 - *esauntasuna*: ezagutza
 - *esayntasuna*: itsustasuna
 - *seyñtasuna*: haurtzaroa
 - *aydetasuna*: ahaidetasuna
 - *egiltasuna*: isiltasuna
 - *xaquintasuna*: jakinduria
 - *ossasuna*
 - *ycuscatasun*: zikintasuna
- Adberbioetako *-ro* atzizkia
 - *curiosoro*
 - *deungaro*
 - *deunsuro*
 - *larguro*
- Modu adberbioak *-la(n)*:
 - *selan*
 - *nolan* (*nola* konparaketetan bakarrik)
 - *selango*
 - *edoselan*
 - *orrelan*
 - *orrelaco*
 - *alan*
 - *alangoa*
- Ezeztapena: *es / se*⁵⁹

58 RyS: *Obe da gorde çe es esque* (320)

59 RyS: *çe eyquec* (36), *çe eguioc* (152), *çe eguic* (162), *çe bez* (166), *çe emac* (189), *ezca çe aquio* (257), *çe bez* (271),

- *sedeguidisula ecarri orrelaco comparaçiñoric*
- *nic guradot edan vidriosco copa onetati se veste taza gustietati*
- *sebegui ori esan*

- *berri(z) sufri ezazu / ostera (berriro)*

- *ara emen > amen (bizk.mod)*

- *mandaco: -ko txikigarria*

- *-tzuk pluralgilea*
 - *basuc: batzuk*
 - *seynsuc: zeintzuk*
 - *bisuc: bitzuk*

Adizki jokatuena erkaketa: RyS eta Mikoleta

		RyS	Mikoleta	Gaminde (1986)	
				Begoña	Buia
Joera orokorrak	*EZAN / EGIN	<i>ezauz / eguidaçu</i>	<i>essasu / eguisu</i>	EGIN: <i>nengi</i>	EGIN: <i>nenki</i>
	aoristo perifrastikoa	<i>arri citean agir citean iaygui cidi jarrequin ez equida yrabaci eguia yl eguia erra cizan gal nezan</i>	<i>mudadu nindia vior equida emon senguidan esan senguida astu senguia conta ninçean eguin sidi eroan eguisanena</i>	<i>EZ</i>	<i>(hark) gaidxen (haiek) gaidxien (hark-haiek) gaixan/gaidxesan (haiek-haiek) gaidxiesan</i>
	aoristo trinkoa	<i>nenguiâ nentorre nencarre</i>	<i>eve nerechu etorsan</i>	<i>EZ</i>	<i>EZ</i>
	adizki bukaera	<i>axa</i>	<i>naxa</i>	<i>beti -n</i>	<i>beti -n</i>
		<i>garea</i>	<i>garea</i>		
		<i>equida</i>	<i>equida</i>		
		<i>çidi, cidi</i>	<i>sidi</i>		
	<i>eguia</i>	<i>eguia</i>			
sinkopa	<i>boc < *badok</i>	<i>bacarr < *badakar</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
2. pertsona: zu/zuek	<i>ez bereizita</i>	<i>batzuetan</i>	<i>bai</i>	<i>bai</i>	
erabateko disimilazioa *-zu-z > -uz	<i>ezauz yndauz</i>	<i>eguidaus dous</i>	<i>dosus</i>	<i>dosus</i>	
IZAN	<i>nax / <u>nayz</u></i>	<i>nax / nas</i>	<i>nas</i>	<i>nas / nes</i>	
	<i>axa</i>	<i>naxá</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
	<i>dan</i>	<i>dan / <u>den</u></i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
	<i>zan</i>	<i>sâ / san</i>	<i>san</i>	<i>san / sen</i>	
	<i>valiz</i>	<i>valiz, balis, valis</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
	<i>liçate</i>	<i>lisate</i>	<i>leite / lite</i>	<i>likitte</i>	
	<i>garea</i>	<i>gareâ</i>	<i>-</i>	<i>gaittesan</i>	
	<i>direanac</i>	<i>direanic</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
*EDIN	<i>din</i>	<i>din</i>	<i>deitten / daiten</i>	<i>daitten / daiten</i>	
	<i>nindin</i>	<i>nindia</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
	<i>çidi, cidi</i>	<i>sidi</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	
	<i>ditean</i>	<i>dite</i>	<i>leite</i>	<i>lettike / leikitte</i>	

	<i>bidi</i>	<i>bidi</i>	<i>beite</i>	<i>beitte</i>
	<i>equida</i>	<i>equida</i>	-	-
*EDUN	<i>dot, doçu, dogu / det, degun</i>	<i>dot, dosu, dogu</i>	<i>dot, dosu, du</i>	<i>dot, dosu, du</i>
	<i>dau / du / doala, doan</i>	<i>dau / duna / dolaco</i>	<i>deu</i>	<i>dau</i>
	<i>daude</i>	<i>daude</i>	<i>deude</i>	<i>deude / deure</i>
	<i>ditu / dituz</i>	<i>ditu / ditus / <u>dausela</u></i>	<i>dittu</i>	<i>daus / dittu(s)</i>
	<i>dauena, dabena</i>	<i>daue, dauela</i>	-	-
	<i>nau</i>	<i>nau</i>	-	-
	<i>neuen, neban</i>	<i>nendua</i>	<i>nendun/doten</i>	<i>neun</i>
	<i>euan</i>	<i>eve / evea</i>	<i>euen</i>	<i>eun</i>
	<i>leuquee</i>	<i>leuque</i>	<i>leuke</i>	<i>leuko / leuke</i>
*EDUTSI	<i>badeustaçu</i>	<i>deustasu</i>	<i>dostesu duste dustie</i>	<i>dostesu daust / dost daustie / dostie</i>
*EZAN	<i>ezauz</i>	<i>essasus</i>	<i>Ez</i>	<i>Ez</i>
	<i>nenza (hark ni) / neçan, nezan</i>	<i>ninçean</i>	<i>Ez</i>	<i>Ez</i>
EGIN	<i>badagui</i>	<i>badagui</i>	-	-
	<i>daguiana / dayana</i>	<i>daguiala / dayana</i>	-	-
	<i>dayda, daygu</i>	<i>daguida / dayda, daygua</i>	-	-
	<i>badeguioc</i>	<i>esteysu</i>	-	-
	<i>neguia</i>	<i>neguian</i>	<i>(nengi)</i>	<i>(nenki)</i>
	<i>ney</i>	<i>esseyen</i>	<i>nengi senki</i>	<i>nenki senki</i>
	<i>ezin ley</i>	<i>esanley</i>	<i>lei</i>	<i>lei</i>
	<i>eztayzu</i>	<i>daysu</i>	-	-
	<i>eguidaçu</i>	<i>eguidasu</i>	-	-
	<i>begui</i>	<i>begui</i>	-	-
EDUKI	<i>daucagunean</i>	<i>daucagusala</i>	<i>deku</i>	<i>deku</i>
	<i>daucanari / dauco</i>	<i>daucan / dauco</i>	<i>deko</i>	<i>deko</i>
	<i>daucanari / <u>deucot</u></i>	<i>daucan</i>	<i>dekot</i>	<i>dekot</i>
EGON	<i>dagoan, dagoana</i>	<i>dagoan, dagoala</i>	<i>daw</i>	<i>dau / dao</i>
	<i>dagoz</i>	<i>dagos</i>	<i>daus</i>	<i>daus / daos</i>
	<i>dagoc</i>	<i>dagocasan, nagoc(o)</i>	<i>(dxauk)</i>	<i>(dxeuk)</i>

JOAN	<i>joacu</i>	<i>joasu</i>	<i>(dxoak)</i>	<i>(dxoak)</i>
	<i>do<u>e</u>an</i>	<i>jo<u>e</u>ala</i>	-	-
-I(N)-	<i>yndac</i>	<i>yguc</i>	-	-
	<i>yndauz</i>	<i>yndasu</i>	-	-
ETORRI	<i>eguzu</i>	<i>enasu</i>	-	-
	<i>datorrena</i>	<i>datorre, datorrela</i>	-	-
ITXARON	<i>ychadoc</i>	<i><u>y</u>chosu</i>	<i>(itxon)</i>	<i>(itxon)</i>
IBILI	<i>dabilz</i>	<i>estabilsas</i>	<i>dabiltzes</i>	<i>dabitzes</i>

Pluraleko forma pleonastikoak: gares, dies, gintzesan; dabiltzes/dabitzes

Sinkopa:

ekar du

etor da

akor danas

hitanoa: dxok (Be, Bu)

Sartaldekua/Bizkaikoa:

RyS (1596)	Viva Jesus (17. m)	Mikoleta (1653)	Kapanaga (1656)	Gaminde (1986)
<i>biortu</i>	<i>biortu</i>	<i>biortu</i>	<i>biortu</i>	-
<i>deun(ga) don(su)</i>	<i>deun(ge)</i>	<i>deun(ga/su)</i>	<i>don(ga)</i>	-
<i>gustia guztia dustia duztia</i>	<i>gustia</i>	<i>dustia (gustia)</i>	<i>guztia (gustia)</i>	<i>gustia (Be,Bu)</i>
<i>ibini / ifini (imini)</i>	<i>imini</i>	<i>imini</i>	<i>ifini</i>	<i>ifini (Bu)</i>
<i>uzena</i>	<i>uzena</i>	<i>usena</i>	<i>izena</i>	<i>usena (Bu)</i>

Garapena:

RyS (1596)	Mikoleta (1653)	Gaminde (1986)
<i>arrauça</i>	<i>arraunça (arrausa)</i>	<i>arru(n)tzie (Be) arrontzie (Bu)</i>
<i>burdia</i>	<i>burdiña</i>	<i>burriñe (Be,Bu)</i>
<i>mii</i>	<i>miña</i>	<i>miñe (Be,Bu)</i>
<i>exeki</i>	<i>exetu</i>	<i>ixetu (Be,Bu)</i>
<i>gassoa gas</i>	<i>gaixoa</i>	<i>gaixoa (Be,Bu)</i>

Landucci (1562)	Lazarraga (1567-1602)	RyS (1596)	Mikoleta (1653)	Gaminde (1986)
<i>arayn egun</i>	<i>araenegun</i>	<i>aren-</i>	<i>arenegun</i>	<i>areñeun (Be,Bu)</i>
<i>aztu</i>	<i>ancitu</i>	<i>anztu / aztu</i>	<i>astu</i>	-
<i>chipia chiquirra</i>	<i>chipi chiquirra</i>	<i>txipia</i>	<i>txikerra</i>	<i>txikerra (Be,Bu)</i>
<i>ditarea</i>	-	-	<i>titarea</i>	<i>titerie (Be)</i>
<i>dornua</i>	-	-	<i>tornua</i>	<i>troñue (Be)</i>
<i>guipullea</i>	-	-	<i>kinpullea</i>	<i>kunpillie (Be,Bu)</i>
<i>ynurria chinurria (B)</i>	-	<i>inurria</i>	<i>inurria</i>	<i>iñaurridxe (Be) iñurridxe (Bu)</i>
<i>ipirdia</i>	<i>ipirdia</i>	<i>ipirdi</i>	<i>ipir- / iperdi</i>	<i>iper-/eper- (Be)</i>

<i>ipurdia</i>				
<i>irabaçi</i>	<i>irabaci</i>	<i>irabazi (irapazi)</i>	<i>irapazi</i>	
<i>yrarguia</i> <i>yrarrguia</i>	<i>irargui</i>	-	<i>irargia</i>	<i>igerridxe (Be)</i> <i>igetargidxe(Bu)</i>
-	<i>ichaden</i>	<i>itxadon</i>	<i>itxo(n)</i>	<i>itxon (Be,Bu)</i>
<i>jarroa</i>	-	-	<i>xarroa</i>	<i>yarroa (Bu)</i>
<i>lenayngoa</i>	<i>lenaengoa</i>	<i>lelengo</i> <i>lenaengo</i>	<i>lelengoa</i>	<i>leengo (Bu)</i>
<i>llouea</i>	-	<i>llobea</i>	<i>llobea</i>	<i>llobie (Be)</i> <i>lobie (Bu)</i>
<i>sugatea</i>	<i>sugatean</i>	<i>suatea</i>	<i>sugatea</i> <i>sutaldea</i>	<i>suetie (Be)</i>
<i>uruna</i> <i>yrina (B)</i>	-	<i>urunic</i>	<i>uruna</i>	<i>urune (Bu)</i>
<i>uzcarra</i>	<i>uzcar</i>	<i>uzkarti</i>	<i>uskarra</i>	-

ARABA		BIZKAIA					
16. MENDEA			17. MENDEA			20. MENDEA	
Landucci (1562)	Lazarraga (1567-1602)	Betolatza (1596)	RyS (1596)	Viva Jesus	Mikoleta (1653)	Kapana ga (1656)	Gaminde (1986)
<i>arraunça (arrauça)</i>	-		<i>arrauça</i>	-	<i>arraunça (arrausa)</i>	<i>arrauzaa k</i>	<i>arru(n)zie (Be)</i> <i>arrontzie (Bu)</i>
<i>aztu</i>	<i>ancitu</i>		<i>anztu / aztu</i>	-	<i>astu</i>	-	-
<i>biurtu vior-</i>	<i>biurtu</i>		<i>biortu</i>	<i>biortu</i>	<i>biortu</i>	<i>biortu</i>	-
-	-		<i>deun(ga)</i> <i>don(su)</i>	<i>deun(ge)</i>	<i>deun(ga/su)</i>	<i>don(ga)</i>	-
<i>eronçi</i>	<i>eronç(u)</i>		-	-	<i>eronsi</i>	-	-
<i>essin</i>	-		<i>etxun</i>	-	<i>etxun</i>	-	-
<i>guztia</i>	<i>gustia</i> <i>guztia</i>		<i>gustia</i> <i>guztia</i> <i>dustia</i> <i>duztia</i>	<i>gustia</i>	<i>dustia (gustia)</i>	<i>guztia (gustia)</i>	<i>gustia (Be,Bu)</i>
-	-		<i>ukuzka</i>	-	<i>ikuskea</i>	-	-
<i>yfini / yfiñi</i>	<i>ifini</i> <i>efini</i>		<i>ibini / ifini (imini)</i>	<i>imini</i>	<i>imini</i>	<i>ifini</i>	<i>ifini (Bu)</i>
-	-		-	-	<i>iñarra</i>	-	<i>iñerrie (Be)</i>
-	<i>ies</i>		<i>iñes / iñez</i>	-	<i>ines</i>	-	-
<i>ipirdia ipurdia</i>	<i>ipirdia</i>		<i>ipirdi</i>	-	<i>ipir- / iperdi</i>	-	<i>iper-/eper- (Be)</i>
<i>irabaçi</i>	<i>irabaci</i>		<i>irabazi (irapazi)</i>	-	<i>irapazi</i>	<i>irabazi</i>	-
-	-		<i>irunsi</i>	-	<i>irunsi</i>	-	<i>iruntzi (Bu)</i>
<i>isçi</i>	<i>isi</i>		<i>itsi</i>	-	<i>itsi</i>	<i>itxi</i>	-
-	<i>ichaden</i>		<i>itxadon</i>	-	<i>itxo(n)</i>	-	<i>itxon (Be,Bu)</i>
<i>içena</i>	<i>icena</i>		<i>uzena</i>	<i>uzena</i>	<i>usena</i>	<i>izena</i>	<i>usena (Bu)</i>
<i>ezcararra</i>	-		-		<i>abasusea</i>		<i>abasusie (Be,Bu)</i>
<i>aditu</i> ⁶⁰	<i>aditu</i> ⁶¹		<i>aditzen</i> ⁶²		<i>aditu</i> ⁶³		<i>aitu (Be)</i> <i>aittu (Bu)</i> ⁶⁴

60 ulertu

61 entzun/ulertu (IRGK)

62 begiratu

63 begiratu

64 begiratu

-	<i>aguir</i> <i>aguirtu</i>		<i>agirtu</i>		<i>agirtu</i>		<i>agartu</i> (Be,Bu)
-	-		<i>aitatu</i>		<i>aitatu</i>		
<i>alcandorea</i> <i>a</i>	(<i>atorrea</i>)		(<i>atorra</i>)		<i>alkandorea</i>		<i>arkondarie</i> (Be,Bu)
-	<i>alfer</i> <i>alferric</i>		<i>alperkeria</i>		<i>alperra</i>		<i>alperra</i> (Be) <i>arpela</i> (Bu)
<i>assabeamea</i>	-		-		<i>amandrea</i>		<i>abuela</i> (Bu)
<i>orayno</i> <i>orayngano</i>	<i>oraindo</i> <i>oraingano</i>		-		<i>arangiño</i>		<i>ondiño</i> (Be,Bu)
<i>almorzadu</i> <i>u</i>	-		-		<i>almorsadu</i>		<i>armosau</i> (Bu)
-	<i>arerioa</i>		<i>arerio</i>		<i>arerio</i>		-
<i>arecha</i> ⁶⁵	-		<i>aretx</i> ⁶⁶		<i>aretxa</i> ⁶⁷		<i>aretxa</i> (Be) <i>aratxa</i> (Bu) ⁶⁸
<i>arguyçaya</i>	-		-		<i>argizagia</i>		<i>argiseridxe</i> (Bu)
<i>arpeguia</i>	-		<i>aurpegi</i>		<i>arpegia</i>		<i>arpe(g)idxe</i> (Be,Bu)
-	-		<i>asuna</i>		<i>asuna</i>		<i>asune</i> (Be,Bu)
-	-		<i>atsoa</i>		<i>atzoa</i>		<i>atzoa</i> (Bu)
-	-		-		<i>atzerengoa</i>		<i>atzena</i> (Be,Bu)
<i>aun</i>	-		<i>eusi</i>		<i>ausi</i>		<i>eusi</i> (Be) <i>ausike</i> (Bu)
-	<i>baina</i>		<i>baia</i>		<i>baia</i>		<i>baye</i> (Be,Bu)
<i>baea</i>	-		<i>bae</i>		<i>baea</i>		<i>galbaya</i> (Be) <i>galbaye</i> (Bu)
<i>veya</i>	-		<i>beia</i>		<i>beia</i>		<i>beidxe</i> (Be,Bu)
<i>vetuna</i>	-		-		<i>beastuna</i>		<i>biastune</i> (Be)
<i>beorra</i>	-		<i>beor</i>		<i>beorra</i>		<i>biorra</i> (Be)
-	-		-		<i>bekokia</i>		<i>bekokidxe</i> (Be,Bu)
-	(<i>berandu</i>)		<i>belu</i>		<i>belu</i>		<i>belu</i> (Be,Bu)
<i>verarra</i>	<i>berar</i>		<i>berarra</i>		<i>berarra</i>		<i>bedarra</i>

65 pogo; zuhaitza

66 haritza; ezkurra

67 zuhaitza

68 haritza; zuhaitza

<i>berarrona</i>	<i>berarraz</i>					(Be,Bu)
<i>(verea)</i>	-		<i>bigun</i>		<i>biguna</i>	<i>bigun</i> (Bu)
<i>biarr</i>	<i>biar</i>		<i>biar</i>		<i>biar</i>	<i>bi(dx)er</i> (Be,Bu)
<i>bildurra</i>	<i>bildurra</i>		<i>bildurra</i>		<i>bildurra</i>	<i>billurre</i> (Be,Bu)
<i>viriac</i>	-		<i>biriak</i>		<i>biriak</i>	<i>pulmoidxe</i> (Bu)
<i>pisça</i>	-		<vicshsz>		<i>bitza</i>	<i>bitze</i> (Be,Bu)
<i>biçarr</i>	-		<i>biçar</i>		<i>bisarra</i>	<i>bixerra</i> (Be,Bu)
-	-		-		<i>bizioa</i>	<i>bixioa</i> (Be,Bu)
-	<i>bular</i> <i>bularrac</i>		<i>bularra</i>		<i>bularra</i>	<i>bulerra</i> (Be,Bu)
<i>burrnia</i>	-		<i>burdia</i>		<i>burdiña</i>	<i>burriñe</i> (Be,Bu)
<i>buztayña</i> <i>vuztayña</i>	-		<i>buztana</i>		<i>bustana</i>	<i>bustena</i> (Be,Bu)
<i>dança</i>	<i>dancea</i> <i>dança</i>		-		<i>dantzea</i>	<i>yantzan</i> (Bu)
<i>dendaria</i> ⁶⁹	-		-		<i>dendaria</i> ⁷⁰	-
<i>euagui</i>	<i>ebagui</i>		<i>ebagi</i>		<i>ebagi</i>	<i>ebei</i> (Be,Bu)
<i>ybily</i> <i>ybili</i>	<i>ebili</i>		<i>ebili</i>		<i>ebili</i>	<i>ebilli</i> (Be) <i>ibilli</i> (Bu)
<i>eguzquia</i> <i>yguçquia</i>	<i>eguzqui</i> <i>iguzquiare</i> <i>n</i>		<i>eguzki,</i> <i>eguski</i>		<i>eguskia</i>	<i>eguskidxe</i> (Bu)
-	<i>ecusi</i> <i>icusi</i>		<i>ekusi</i>		<i>ekusi</i>	<i>ekusi</i> (Be) <i>ikusi</i> (Bu)
<i>ereztuna</i>	-		<i>ereztuna</i>		<i>elestuna</i>	-
-	-		-		<i>epetxa</i>	<i>epetxie</i> (Be)
<i>erurra</i>	<i>erurra</i>		<i>erurra</i>		<i>erurra</i>	<i>edurre</i> (Be,Bu)
<i>escubia</i>	-		-		<i>eskoea</i>	<i>eskoi</i> (Be) <i>eskoiye</i> (Bu)
<i>esçea</i>	<i>esea</i>		<i>etse, etxe</i>		<i>etzea</i>	<i>etzie</i> (Be,Bu)
<i>echi</i> <i>vzzi</i>	<i>echi</i> <i>ichi</i>		<i>etxi</i>		<i>etxi</i>	<i>itxi</i> (Be,Bu)
<i>eraxegui</i>	-		<i>exeki</i>		<i>exetu</i>	<i>ixetu</i> (Be,Bu)

69 jostuna

70 jostuna

<i>yxildu</i>	<i>exildu exilic ixildu ixilic</i>		<i>exilik</i>		<i>exildu</i>		<i>ixeldu</i> (Bu)
<i>eçaundu</i>	<i>eçautu</i>		<i>ezaun</i>		<i>esaun</i>		<i>esautu</i> (Bu)
<i>(aria)</i>	<i>(ariau)</i>		-		<i>firua</i>		<i>firue</i> (Be,Bu)
-	-		-		<i>frakak</i>		<i>frakak</i> (Be,Bu)
<i>gaxoa gaysça</i>	<i>gajoturic gaxoa</i>		<i>gassoa gaso</i>		<i>gaixoa</i>		<i>gaixoa</i> (Be,Bu)
<i>gayxtoa gayztoa gayçtoa</i>	<i>gaxto</i>		<i>gaxtoa gastoa gextoa</i>		<i>gaistoa</i>		-
-	-		<i>geriza</i>		<i>gerisea</i>		<i>gereispie</i> (Be) <i>gerespie</i> (Bu)
-	<i>goyan (goyen)</i>		<i>gojen</i>		<i>goian</i>		<i>goyen</i> (Be)
<i>gorua</i>	-		<i>gorua</i>		<i>goruetan</i>		<i>gorue</i> (Be,Bu)
<i>afia</i>	-		<i>abia</i>		<i>abia</i>		<i>abidxie</i> (Be) <i>abidxe</i> (Bu)
<i>arayn egun</i>	<i>araenegun</i>		<i>aren</i> ⁻⁷¹		<i>arenegun</i>		<i>areñeun</i> (Be,Bu)
<i>eçurra</i>	-		<i>azur</i>		<i>asurra</i>		<i>asurre</i> (Be,Bu)
<i>obato</i>	<i>oba obe obeago obato</i>		<i>obe, oba, obago</i>		<i>obago, obe, obeto</i>		<i>obie</i> (Be,Bu)
<i>yguo ygayteco</i>	<i>igo</i>		-		<i>igan</i>		<i>igon</i> (Be,Bu)
<i>ficua</i>	-		-		<i>ikoa</i>		<i>ikoa</i> (Be,Bu)
<i>unsaurra</i>	-		<i>insaur</i>		<i>intsaurra</i>		<i>intxurre</i> (Be,Bu)
<i>yrarguia yrarrguia</i>	<i>irargui</i>		<i>il(beera)</i>		<i>irargia</i>		<i>igerridxe</i> (Be) <i>igetargidxe</i> (Bu)
<i>ynurria chinurria</i>	-		<i>inurria</i>		<i>inurria</i>		<i>iñaurridxe</i> (Be) <i>iñurridxe</i> (Bu)
<i>guipullea</i>	-		-		<i>kinpullea</i>		<i>kunpillie</i> (Be,Bu)

<i>(lasterca)</i>	<i>(lasterca)</i>		-		<i>karran</i>		<i>karra eiñ</i> (Be)
<i>lañoa</i>	-		<i>lañoa</i>		<i>laiñoa</i>		<i>lañoa</i> (Be,Bu)
<i>llouea</i>	-		<i>llobea</i>		<i>llobea</i>		<i>llobie</i> (Be) <i>lobie</i> (Bu)
<i>lenayngoa</i>	<i>lenaengoa</i>		<i>lelengo</i> <i>lenaengo</i>		<i>lelengoa</i>		<i>leengo</i> (Bu)
<i>mia</i>	<i>miia</i>		<i>miia</i>		<i>miña</i>		<i>miñe</i> (Be,Bu)
-	-		<i>nagia</i>		<i>nagia</i>		-
<i>(negarra)</i>	<i>(negar)</i>		-		<i>negaren</i> <i>pulluak</i>		<i>negar pulua</i> (Be,Bu)
<i>oyala</i>	<i>oial</i>		<i>ojala</i>		<i>oxala</i>		-
<i>ocarana</i>	-		-		<i>okarana</i>		<i>okarana</i> (Be,Bu)
<i>orapin</i>	<i>oratu</i>		<i>oratu</i>		<i>oratu</i>		-
<i>orioa</i>	<i>orio</i>		-		<i>orioa</i>		<i>oridxo</i> a (Be,Bu)
<i>bugesa</i> <i>pujessa</i>	-		-		<i>puiesa</i>		-
<i>pusça</i>	-		<i>putza</i>		<i>putz (egin)</i>		<i>putz(eiñ)</i> (Be,Bu)
<i>segui</i>	<i>sei</i>		<i>seia</i>		<i>seiña</i>		<i>señe</i> (Be) <i>seiñie</i> (Bu)
<i>sinistu</i>	<i>sinistu</i>		<i>sinistu</i>		<i>sinistu</i>		<i>siñistu</i> (Be) <i>siñestu</i> (Bu)
<i>sugatea</i>	<i>sugatean</i>		<i>suatea</i>		<i>sugatea</i> <i>sutaldea</i>		<i>suetie</i> (Be)
<i>surra</i> <i>sudur</i>	-		-		<i>surra</i>		<i>surre</i> (Be,Bu)
<i>ditarea</i>	-		-		<i>titarea</i>		<i>titerie</i> (Be)
-	-		<i>dolara</i>		<i>tollarea</i>		<i>tolitiko</i> a (Be)
<i>dornua</i>	-		-		<i>tornua</i>		<i>troñue</i> (Be)
<i>chipia</i> <i>chiquirra</i>	<i>chipi</i> <i>chiquirra</i>		<i>txipia</i>		<i>txikerra</i>		<i>txikerra</i> (Be,Bu)
<i>yguer(i)</i> <i>eguín</i>	-		<i>ugarajo</i>		<i>uger (egin)</i>		<i>ugelatxue</i> <i>ugelexu</i> <i>ugerixo</i> (Be)
<i>ulea</i> <i>illea (B)</i>	<i>ule</i>		<i>ule</i>		<i>ullea</i>		<i>ullie</i> (Be,Bu)
<i>ilçea</i>	-		-		<i>untzea</i>		<i>untzie</i> (Be,Bu)

<i>urday</i> <i>urrdaya</i>	-		<i>urdaia</i>		<i>urdaia</i>		<i>urdaidxe</i> (Be,Bu) <i>urdeye</i> (Be)
<i>urreçuria</i>	-		-		<i>urresuria</i>		<i>urresuridxe</i> (Be)
<i>uruna</i> <i>yrina (B)</i>	-		<i>urunic</i>		<i>uruna</i>		<i>urune</i> (Bu)
<i>uzcarra</i>	<i>uzcar</i>		<i>uzkarti</i>		<i>uskarra</i>		-
<i>(picheroa)</i> <i>jarroa</i>	-		-		<i>xarroa</i>		<i>yarroa</i> (Bu)
-	-		<i>zan(bide)</i>		<i>sana</i>		<i>sana</i> (Be,Bu)
-	-		-		<i>sarratu</i>		<i>serratu</i> (Be,Bu)
-	-		<i>urtigi</i>		<i>urtigi</i>	<i>urtigi</i>	-
<i>deadarr</i> <i>deadarra</i>	<i>deadarra</i>	-	-		<i>gedar</i>		-
<i>dei eguin</i>	<i>dei eguin</i>	<i>gueyes</i>	-		<i>gei emon</i>		-

Izen deklinabidea

Ergatiboa	SG	PL	MGG
	zeloac amoreac egusquiac emasteac gisonac piperac ycusleac	contentuac bostac calzerdiac doctoreac	bestec erreguec
	nic suc seuc	<i>guc</i> <i>suec</i>	
	onec orec berorrec berac <i>ac</i>	eurac <i>aec</i>	

Absolutiboa	SG	PL	MGG
	-a + -a > -ea alcandorea caobea demporea deunguea <i>espatea</i> faltea fuerçea gorrea <i>lançea</i> letrea malillea ondrea penea sobrea soquea ventanea	lorac gogoac odeyac surrac alcandorac vesteac zapatac pantofleac artasiac nativitateac adarrac urdiac egunac basuc etorriac sillac ardaoac <i>xaunac</i> <i>espatac</i> <i>laançac</i> <i>ajeac</i> <i>queac</i>	verba eguia pastelera yñarra alcandora cochiña fracac escarpina auma
	-e + -a > -ea adisquidea atea borondatea elefantea emastea errazoea estuchea jupoea ycuslea		
	-i + -a > -ia saldia suria soria euria		
	-o + -a > -oa xatecoa		

	-u + -a > -ua	almorçua contua diabrua ebanua espillua ferreruelua lecu provehua sombrrua		
	-C + -a > -Ca	capuza eguna gogorra vaziña vioza xauna ysana		
	au ori ni su a		onec oneyc gu / guec / guc suec aec	

Datiboa	SG	PL	MGG
	bateri onari deungearri xaungoicoari assoari criadeari ycusleari xaunari	sereguinay xaunay	
	oni ari berori		

Genitiboa	SG	PL	MGG
	amoren leyen chapinen garvienac aumen uren gasaben martien xaunena	bien gausena oyñen azotaduen urcatuen mocoena calsetenac xaunenac xauneanac	besteren? besten? ederrenac
	orren aen	euren euron	

Ablatiboa -rean -ric	SG	PL	MGG
	oerean amoreaganic Flandesic Ytaliaric Salamancaric garvienerean ederrenean surirean calabriadareonic <i>aytaganic</i> <i>Madridic</i> <i>Peruganic</i>		
	nondic noric		

Prosekutiboa -ti, tic	SG	PL	MGG
	ventanatic goxetic goxeti ateti launti	gustietati ysietaric	
	onetati orti		

Partitiboa	MGG	PL?
	arguiric ytsuric osic comparaçiñoiric garviric puncturic ascaturic osoric borzegueric alperric gachic guisadoric disputaric corrompiduric gausaric bacarric videric tocadorearic lau	gausetaric

Inesiboa	SG	PL	MGG
	campoan baten goxean ganean xarroan sutaidean errian oean mapuruan urian çiertuan esean ordean faltriqueran egunean urtean caxan <i>xaunean</i>	beguetan atetan escuetan? gustuetan basuetan amaquetan <i>xaunetan</i>	urtan penatan ordutan escuetan? tazatan beyñatan cobrutan
	onetan non		

Instrumentala	SG	PL	MGG
	guilsas	labanes	penas gueyes baricus

Soziatiboa	SG	PL	MGG
	vategaz bategas ascogas orraziagas deungueagas erasunagas errazoeagas <i>xaunagas</i>	alcavalacas lechuguillascoacas puñucas <i>xaunacas</i>	
	onegas? onegas oss-onegasco orregas beragas	onegas? euracas	
	nigasco neugas nigas		

Alatiboa	SG	PL	MGG
	esera yrugarreneraco elexara palaçiora <i>Madriideraco</i> <i>Alviaraco</i> <i>campara</i> <i>Londresera</i>	escuetaraco gausetara goxetaraco?	goxetaraco?
	seugana		
	<i>setaco</i>		

Motibatiboa	SG	PL	MGG
	emasteagayti amayrrugayti ensunagati	bassasacayti egunacayti besteacayti	bestegaytic
	segayti		

Prolatiboa/ Benefaktiboa	SG	PL	MGG
	gorraensaco? ossasunensaco batensat <i>xaunensat</i>	<i>xaunensaco</i>	gorraensaco? mayordomusat maestresalatsat guardaropatsat salzaynsat dispenserusat
	enesat enessat		

Aditz morfologia

Aditz jokatu gabea

Euskara batua	Forma burutua	Partizipioa	Aditz izena	Burutugabe	Aditzoina	Geroaldia
<i>aditu</i>	aditu			adituten	adi	adituco
<i>aguindu</i>	aguindu					
<i>ahaztu</i>	astu			astuten		
<i>aipatu</i>						aytatuco
<i>almortzatu</i>	almorzadu			almorzetan		
<i>argitu</i>	arguitu					
<i>atera</i>	atera					
<i>atsegin izan</i>	asseguin aseguin					
<i>bedeinkatu</i>	bedeyncatu					
<i>behatu</i>		beaturic				
<i>bihurtu</i>				biortuten	viór	biortuco
<i>brindatu</i>				brindetan		
<i>busti(tu)</i>					buste	
<i>conformatu</i>		conformaduric				
<i>dei egin</i>	guyey emon geuyey emon			guyeyemoyten		
<i>despatxatu</i>				despachetan		
<i>doblatu</i>	dobladu					
<i>ebaki</i>				ebaguiten		
<i>edan</i>	edan					edango
<i>ediren</i>	ydooro			ydarayten		ydooroco
<i>egin</i>	eguin	eguinic	eteco	eyten eten eguiten eguiten	eguin	eguingo eguingo
<i>egon</i>			egotea			
<i>ekarri</i>	ecarri					
<i>eman</i>	emon					
<i>encomendatu</i>	encomendadu					
<i>eraman</i>	eroan					
<i>erre</i>		erreric				
<i>erregatu</i>	erregadu					
<i>esan</i>	esan	esanic	esateco			
<i>eskatu</i>						escatuco

<i>bete</i>				betetan		
<i>etorri</i>	etorri					etorrigo
<i>ezarri</i>	essari					
<i>finjitu</i>	fingidu					
<i>forzatu</i>		forsaduric				
<i>galdu</i>	galdu			galsayten		
<i>garbitu</i>	garbitu				garviessasus	
<i>gelditu</i>					gueldi(sate)	
<i>gogaitu</i>				gogaytuten		
<i>gorde</i>					gordebite	
<i>hartu</i>	artu					artuco
<i>heldu</i>			elduteco			
<i>ikusi</i>	ecussu		ecusteco			ecussico
<i>ipini</i>	ymini	yminiric		yminiten		yminico
<i>irakurri</i>	yracurri					
<i>iraun</i>				yrauten		
<i>irten</i>	urten					urtengo
<i>itxi</i>	ysi					
<i>izan</i>	ysan / ysan	ysanic	ysayteco		ysan(din)	ysango
<i>jaiki</i>	xaygui	xayguiric	xayguitaco xayguita	xayguiten		
<i>jakin</i>	xaquin					
<i>jan</i>	xan		xateco			
<i>jantzi</i>	xansi			xasten		
<i>jarri</i>					xarri(dites) xarri(bidi)	
<i>jo</i>	jo xo					
<i>joan</i>				xoaten		xoango
<i>konpondu</i>	konponidu					
<i>kontatu</i>					conta	
<i>kunplitu</i>			cumplietaco			
<i>lagundu</i>				laguenetan		
<i>lo egin</i>	loo egin			loo eguiten		
<i>mudatu</i>	mudadu					
<i>negoziatu</i>				negocietan		
<i>obeditu</i>				obedietan		
<i>olgatu</i>			holguetaco			

<i>oniritzi</i>		on erechia				
<i>pagatu</i>	pagadu					
<i>pikatu</i>				piquetan		
<i>sartu</i>	sartu			sarsayten		
<i>sofritu</i>					sufri	
<i>trukatu</i>	trucadu					
<i>urgazi</i>	urgazi		urgasteco			
<i>urtu</i>	urtu					
<i>uste izan</i>	usti-					
<i>zerbitu</i>			servietaco	servieta(nau)		serviduco

Aditz jokatua
Laguntzaileak

EDUN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	
1psg	dot doda dodan dodana guradot ustiot naystot	<i>nendua</i>	<i>nenduâ</i>		
2psg adeitsua	dosu estosu badosu dous(pl) dou / <i>déu</i> ustiosu yminicosu	<i>sendua</i>	<i>sendua</i>		
3psg	dau estau daue oydauela duna dau(s)ela ditu estitu ditusanac baditus	eve <i>evea</i>	leuque <i>evea</i>		
	nau				
	xoc(alok)				
1ppl	<i>dogu</i> dogusanac ydorocogu	<i>gendua</i>			
2ppl	<i>dosu</i>	<i>sendua</i>	<i>senduqueo</i>		
3ppl	daude estaude daudela	<i>eudea</i>	<i>eudea</i>		

EDUTSI	Orainaldia
1psg	deusat esteusut
2psg adeitsua	deustasu
3psg	badeusas

EGIN	Orainaldia	Lehenaldia	Ahalera	Balizkoa	Agintera	Geroaldikoa
1psg	daguida <i>daguida</i>	<i>(n)egui</i>		<i>banengui</i>		dayda
2psg						
2psg adeitsua	<i>daguisua</i>	sengua <i>sengui</i> senguidan senguida	esseyñ(B)	<i>basengui</i>	eguisu <i>eguisu</i> eguisu eguidasu eguidasu eguidasu	daysu sedeguidisula esneydysula
3psg	daguiala dayana badagui daguisala	<i>egui</i> eguisanena	xandays(pl) esanley(B)	<i>balegui</i>	begui <i>begui</i> sebegui	day days(pl) esteysu
1ppl	<i>daygua</i> daygua	<i>gengui</i>	gueyñ(B)	<i>baguengui</i>		daygua
2ppl		<i>sengui</i>		<i>vasengui</i>	<i>eguisue</i>	
3ppl		<i>egui</i>	esan leye(B)	<i>valegui</i>	<i>begui</i>	

EZAN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg		ninçean			
2psg adeitsua					essasu essasus

IZAN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg	nas / <i>nas</i> nax / <i>nax</i> enas naxa naxala <i>banax</i>	<i>ninsâ</i> <i>ninsan</i>	<i>vanins</i> <i>(n)ysatequea</i>	<i>naxâ</i>	
2psg adeitsua	<i>sara</i> <i>basara</i>	<i>sineâ</i>	sinate basina <i>vacina</i> <i>sintequea</i>	<i>sareâ</i>	
3psg	da / <i>da</i> esta dan dana den dala estala <i>bada</i>	<i>sâ</i> <i>san</i>	lisate valiz balis <i>valis</i> <i>satequea</i>	dala	bis <i>vis</i>
1ppl	gara / <i>gara</i> <i>bagara</i>	<i>guinean</i>	<i>baguina</i> <i>guinsatequea</i>	<i>gareâ</i>	
2ppl	<i>sara</i> <i>basara</i>	<i>sinean</i>	<i>vasina</i> <i>sinatequea</i>		<i>sara</i>
3ppl	dira / <i>dira</i> bira direala direanic espadira <i>badira</i>	sirea <i>syrean</i> <i>syreâ</i>	<i>valira</i> <i>sitequean</i>		<i>vira</i>

IZAN: NOR-NORI	Orainaldia
2psg adeitsua	xasu
3psg	xaco

EDIN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Ahalera	Agintera
1psg		nindia			
2psg adeitsua					(adi)sate (gueldi)sate
3psg	(ysan)din	sidi		(buste)dite (emon)dite	(xarri)bidi
1ppl					
2ppl					
3ppl				(xarri)dites	(gorde)bite

EDIN: NOR-NORI		Lehenaldia			
1psg		equida			

EROAN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg					
2psg					
2psg adeitsua					erodasu
3psg	badaroa	eroena eroeala			
1ppl					
2ppl					
3ppl	daroena daroe				

JOAN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg	noa				
2psg					oa
2psg adeitsua					soas
3psg	joasu	joeala			
1ppl				goasean	
2ppl					
3ppl	estoas				

Soilik trinkoak direnak

EGON	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg	nago / nago banagoc(o)			nagoâ	
2psg					
2psg adeitsua	basagoças sagosala sagos / sagos				sagos
3psg	dago / dago estago dagoa dagoala				bego
1ppl	gagos			gagoseâ	
2ppl	sagos				sagos
3ppl	dagos / dagos				begos

	dagosanac dagocasan				
--	------------------------	--	--	--	--

ERETXI	Orainaldia	Lehenaldia
1psg		(oy)nerechu
2psg		
2psg adeitsua		
3psg	derechan derechala derechalaco	
1ppl		
2ppl		
3ppl	badereche	

ERABILI	Orainaldia
1psg	darabilt
2psg	
2psg adeitsua	
3psg	darabil
1ppl	
2ppl	
3ppl	

EDUKI	Orainaldia	Subjuntiboa	Agintera
1psg	daucat estaucat		
2psg			
2psg adeitsua	daucasu daucasun daucas		
3psg	dauco daucan dauquanean		
1ppl		daucagusala	
2ppl			
3ppl	dauque badauque		beuque

ENTZUN	Agintera
2psg	bansuc

JAIGI	Agintera
2psg	sayc(ora)

IRIGI	Agintera
2psg adeitsua	yricasu yricassu

IBILI	Orainaldia
1psg	
2psg	
2psg adeitsua	
3psg	davil
1ppl	
2ppl	
3ppl	estabilsas

-IÑO-	Orainaldia
1psg	diñot diñoda
2psg	
2psg adeitsua	diñosu
3psg	diño diñoanari diñoala
1ppl	
2ppl	
3ppl	diño

EKARRI	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg					
2psg					ecarguc
2psg adeitsua	dacarsu				ecarsu ecasu ecargussu
3psg	dacarr bacarr dacarena				
1ppl					
2ppl					

3ppl					
IKUSI	Orainaldia			Agintera	
1psg	dacust				
2psg					
2psg adeitsua				ecussu	
3psg					
1ppl					
2ppl					
3ppl					

-I(N)-	Agintera	
1psg		
2psg	yguc	
2psg adeitsua	yndasu (guey)enasu	
3psg		
1ppl		
2ppl		
3ppl		

ETORRI	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg					
2psg					
2psg adeitsua					
3psg	datorre			datorrela	betor
1ppl					
2ppl					
3ppl		etorsan			betos

ESAN	Agintera	
1psg		
2psg	esac	
2psg adeitsua	esadosu	
3psg		
1ppl		
2ppl		
3ppl		

EZARRI	Agintera
---------------	-----------------

2psg adeitsua			esarsu		
JAKIN	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg	daquidala				
2psg					
2psg adeitsua					
3psg					
1ppl					
2ppl					
3ppl					

IRUDI	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg					
2psg					
2psg adeitsua					
3psg	dirudi				
1ppl					
2ppl					
3ppl					

IMINI	Orainaldia	Lehenaldia	Balizkoa	Subjuntiboa	Agintera
1psg					
2psg					
2psg adeitsua					yminsu yminsus
3psg					
1ppl					
2ppl					
3ppl					

ITXON	Agintera
2psg adeitsua	ychosu